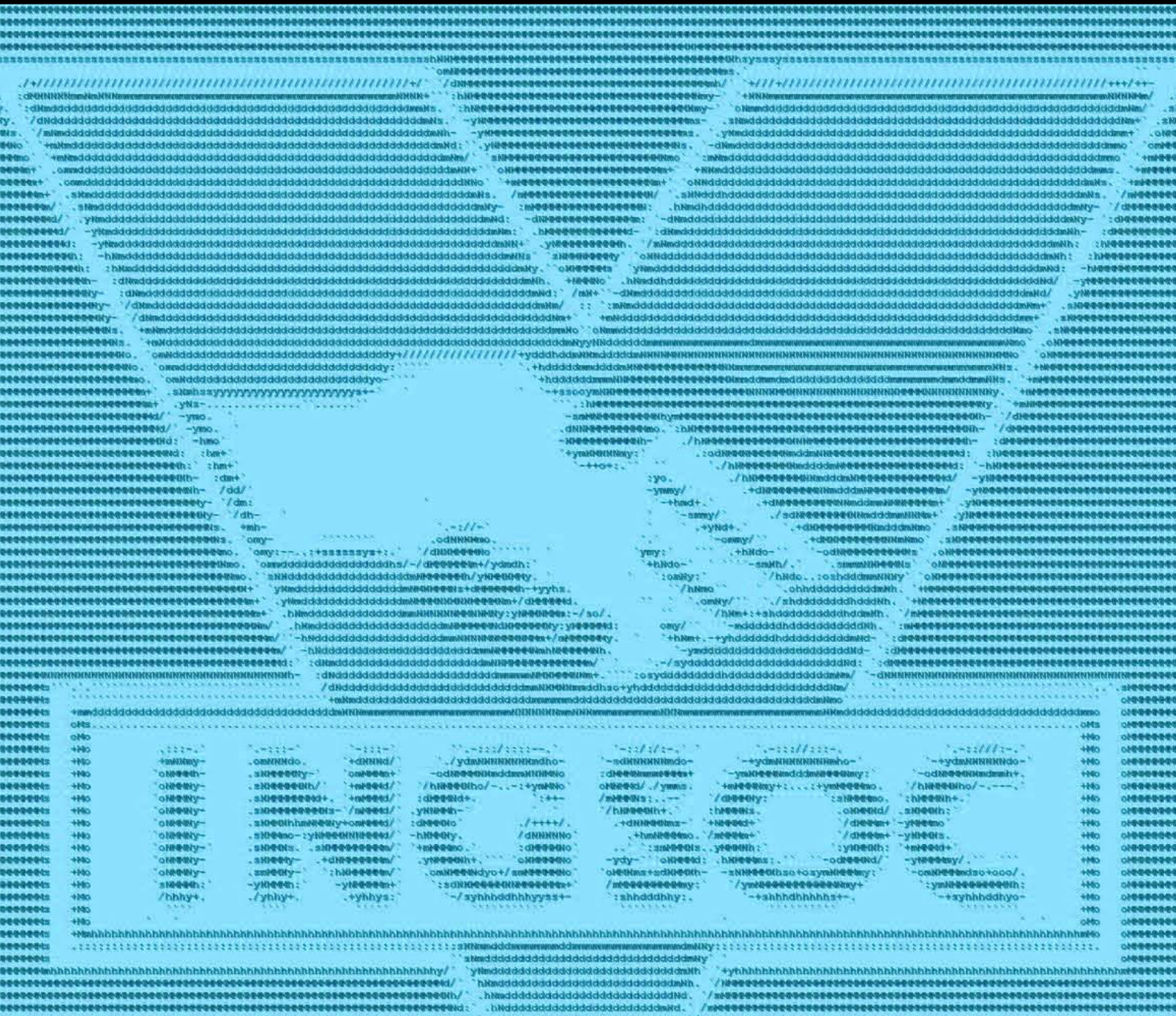


dobbelte//væselord//kompetencesprog//nusprog//buzzord//hundefløjter//spin//manipulation//misinformation//for
plansprog//retorik//nyhedsfabrikation//sensajournalistik//CBS-sprog//kancelli-sprog//bureaukrati//papegøjetek



Hanne-Pernille Stax' farvel

Tvedelte tunger i offentligt sprog

Manipulatorisk Tema-dag

'nysprog'



Leder

af Sune Rask

BA i lingvistik & retorik
& stud.mag. i sprogpsykologi

Velkommen til Spindet. Har du læst bladet før, så har du formentlig lagt mærke til at vi har ændret designet en smule. Vi har også fået en hjemmeside på adressen www.spindet.net, hvor du kan læse og downloade nye som gamle numre af Spindet. På hjemmesiden har vi også fået en blog - man er vel moderne - hvor vi, ikke bare vil debattere vores temaer, men også tage fat i de sprogpsykologiske problemstillinger, som vi støder på. Vi håber at du vil deltage og debattere med os.

Dette nummer har temaet nysprog. Et begreb som stort set alle kender, men de færreste måske er klar over, når det optræder. For begrebet er mere end blot et litterært begreb, selvom det er her, at vi først støder på det. I 1946 udgiver Orwell novellen *Politics and the English Language*, hvor han præsenterer nogle af de idéer der lægger til grund for begrebet nysprog. Begrebet er dog nok mest kendt fra Orwells roman *1984*. Dem kan du læse mere om i vores bogtips.

I en kronik i Information tirsdag den 2. december 08, skriver filosofen Finn Janning at retfærdighed slet ikke er et naturligt princip, men en kunstig skabt forestilling baseret på en ideologi. Jeg vil ikke her gøre rede for om jeg er enig eller ej, men det interessante i forbindelse med vores tema, er netop ordenes betydning. Hvad betyder retfærdighed? Ord bliver skabt af de folk der bruger dem, og det gør deres betydning også. Men netop derfor, kan dem der sætter dagsordenen i samfundet også skubbe folk i en bestemt retning, netop ved at sætte dagsordenen og tillægge ordene den værdi, der bedst tilgodeser deres egen sag.

Vi præsenterer her i bladet forskellige bud på nysprog, der optræder i samfundet, og håber både at du finder det interessant, og at du bliver mere bevidst om nysprog, når det forekommer. God læselyst!

Spindet udgives af foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi (FAFOS) to gange årligt. Spindet udkommer både i papirformat og kan downloades på Spindets egen hjemmeside:

www.spindet.net

Desuden kan bladet læses på Institutbiblioteket, IAAS, Københavns Universitet og på Det Kongelige Bibliotek.

Medlemskab af foreningen Fagligt Forum for Sprogpsykologi er gratis, og som medlem får man tilsendt Spindet pr. e-mail. Indmeldelse kan ske ved henvendelse til formanden Katrine Bergh Andersen.

Redaktionen forbeholder sig ret til at foretage korrekturlæsning af indlæg. Det anvendte kommatings-system vil blive respekteret. I øvrigt er forfatterne af indlæggene selv ansvarlige for indholdet. Næste udgave af Spindet udkommer ved semesterstart 2009.

Mail til redaktionen: fagligtforum@gmail.com

Redaktør:

Sune Rask: sunerask@gmail.com

Redaktionsudvalget:

Bent Holshagen Hemmingsen: mult@rapspot.dk

Charlotte Borg: lottiborg@hotmail.com

Katrine Bergh Andersen:

katrine.bergh.andersen@gmail.com

Louise Olsen: louise90009@gmail.com

Anna M. K. Forman: annafol@m7.stud.ku.dk

Fagligt Forum for Sprogpsykologi (FAFOS):

fagligtforum@gmail.com

Formand for FAFOS:

Katrine Bergh Andersen

Bestyrelsesmedlemmer:

Anna M. K. Forman

Charlotte Borg

Kirsten Lindemark

Louise Olsen

Sune Rask

Sprogpsykologi

Forårssemester

2009:

'Metoder i sprogpsykologiske analyser'	15 ECTS
/v Charlotte Bisgaard Nielsen	
'Metoder i sprogpsykologiske analyser'	15 ECTS
/v Line Brink Worsøe	
'Sprogpsykologisk kommunikationsteori og -analyse'	15 ECTS
/v Jesper Hermann	
'Modersmål & identitet - Ordmagi i sprogpsykologisk perspektiv'	15 ECTS
/v Jesper Hermann	
'Sprogpsykologisk formidlingsteori og praksis'	15 ECTS
/v Line Brink Worsøe	

Særligt studeret sprogpsykologisk emne:

Modersmål og identitet - ordmagi i sprogpsykologisk perspektiv

Termerne 'modersmål', 'identitet' og 'ordmagi' belyser hinanden ved vores hjælp. Det fælles for de tre betegnelser er, at de er ladede med også emotionelt indhold - det er ord vi alle forholder os mere end 'rent kognitivt' til. De søges beskrevet inden for samme overgribende, sprogpsykologiske ramme, der bygger på en bestemt opfattelse af vort tankeliv og dets dynamik. De tre termer beskrives psykologisk og filologisk. Kurset sigter mod, at deltagerne ved slutningen af semesteret kan anvende dem bedre og mere sammenhængende som beskrivelsesredskaber.

Kompendium trykkes på Studenterafdelingen



"At tale med to tunger"

af Ida Bennicke

BA i litteraturvidenskab & stud.mag. i sprogpsykologi

Hvad har en isbryder at gøre med handicappedes arbejdsvilkår i Danmark? 'Isbryderordning for handicappede' er navnet på et af beskæftigelsesområdet tilmålte og et eksempel på en udbredt sproglig og politisk praksis, der forskønner virkeligheden med flotte ord.

'Isbryderordning for handicappede', 'Individuel Kompetenceafklaring' og 'Ny chance til alle'. Ordene er smukt sat sammen i mundrette slogans, og de oser af fremskridt, effektivitet og professionalisme. Men lad dig ikke narre af de inciterende ord, for de pynter på en virkelighed, der i al sin pragmatiske enkelthed går ud på at presse flere mennesker ud på arbejdsmarkedet.

Alle tre stammer de fra beskæftigelsesområdet, der i flere år har været under beskyndning for sin bureaukratiske og kringlede sprogbrug. Der har blandt andet været stort postyr over relanceringen af bistandsklienten i forklædning som 'kontanthjælpsmodtager'. Men problemet stikker dybere end som så, for beskæftigelsesrådets sprogbrug er gennemsyret af den slags eufemistiske omskrivninger. En sproglig praksis, der kan betegnes med begrebet dobbelttale.

Dobbelttale er en måde at tale på, der maske- rer det negative som noget positivt. Det sker for det meste ved, at man bruger ord, der er mere positivt ladede end andre ord for det samme, eller ved, at man opfinder nye ord til lejligheden. Vi kender det bedst fra reklamer og politisk spin, men dobbelttale er på færde i alle afkroge af samfundet. Ofte lægger vi ikke mærke til dobbelttalen, og mange af de sprog-

lige nydannelser, der udspringer af den, glider ubemærket ind i vores sprogbrug. Men det er vigtigt, at vi er opmærksomme på dobbelttalen, fordi den er udtryk for, at afsenderen giver falske løfter, skyder ansvaret fra sig eller bevidst forsøger at forhindre modtageren i at forholde sig kritisk.

Et klassisk skræmmebillede på, at denne sproglige praksis kan blive et magtredskab til at styre andre menneskers tanker, er den engelske forfatter Georg Orwells dystopiske roman 1984. Her indfører det enevældige parti Engsoc et nyt sprog kaldet Nysprog som et middel til at indoktrinere befolkningen med et bestemt verdenssyn.

"Ud med slidte navne og begreber, der associerer til offentligt bureaukrati og social deroute, og ind med dugfriske ord, der emmer af handlekraft, åbenhed og effektivitet."

Beskæftigelsesrådets sprogpraksis er næppe lige så konspiratorisk som i 1984. Men fordi der bag de nye ord på beskæftigelsesområdet befinder sig en politisk dagsorden, og fordi sproget rummer et potentiale for tankestyring og magtudøvelse, er der grund til at kaste et granskende blik på, hvad det er, ordene gør ved os.

Nye tider kræver nye ord

De nye ord på beskæftigelsesområdet er blevet til i forbindelse med en jobreform med titlen 'Flere i arbejde' (fra 2002), der har fokus på mere effektivitet og mindre bureaukrati. Det gælder også sprogbugen. Ud med slidte navne og begreber, der associerer til offentligt bureaukrati og social deroute, og ind med dugfriske ord, der emmer af handlekraft, åbenhed og effektivitet. Ordene har den funktion, at de skal markere et nyt paradigme på området under overskriften 'Det rummelige arbejdsmarked'. Et arbejdsmarked, hvor alle

både kan og skal bidrage med deres kompetencer. Som ledig (ikke 'arbejdsløs'!) kan du få overblik over dine kompetencer med den såkaldte 'Afklaringskabelon' på jobnet.dk, og hvis ikke du har en 'Kompetencegivende uddannelse', kan det være, at du kan få lov at tage en 'Selvvalgt uddannelse', og bagefter kan du konsultere 'den åbne jobformidling' på dit lokale 'jobcenter' - nej, det hedder ikke længere 'Arbejdsformidlingen'.

Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at man vælger at bruge et ord med så dramatiske undertoner til at beskrive et fænomen, der ved nærmere eftersyn er noget så udramatisk som et statsligt løntilskud.

Ordene har den funktion, at de skal få modtageren til at anskue beskæftigelsesområdet på en ny måde. Ved at indføre nye ord for bestemte ting kan man nemlig 'reframe' dem, altså skabe nye rammer, der ændrer den måde, vi anskuer tingene på. "Thinking differently requires speaking differently," som den amerikanske sprog- og kognitionsforsker George Lakoff skriver i bogen *Don't think of an elephant*.

Denne bevidste sprogforvandling er der ikke i sig selv noget forkert eller anderledes ved. Men der er noget, der skurrer i ørerne, ved ord som 'Isbryderordning for handicappede', 'Individuel Kompetenceafklaring' og 'Ny chance til alle'.

Sprogforvandlingen - fra minus til plus

'Isbryderordning for handicappede' er ifølge Jobnets ordforklaring en "Ordning med tilskud til nyuddannede, som har svært ved at få et job på grund af et handicap" (Ordforklaring, jobnet.dk). Ordet 'isbryder' er bemærkelsesværdigt - hvad er formålet med denne metafor?

'Isbryderordning' er et eksempel på, hvordan man kan fremkalde en positiv anskuelse hos sin modtager ved at bruge et ord, der vækker bestemte associationer. Ordet 'isbryder' vil hos de fleste skabe billeder inde i hovedet af et skib, der sætter sig op imod naturens kræfter og fjerner forhindringer for at skabe en vej frem. Eller det kan associere til den overførte betydning 'at bryde isen', der betyder "at nærme sig hinanden i ord el. handling; gøre stemningen uformel" (ifølge sproget.dk). Både i sin bogstavelige og overførte betydning er ordet således forbundet med nogle positive konnotationer - altså fremdrift og styrke eller nære relationer mellem mennesker. Ved at tilføje 'isbryder' til 'ordning for handicappede', som er relativt neutralt, ændrer man ordets værdiladning. Det forvandles til et plus-ord, der står for social og personlig fremgang for en gruppe mennesker, der ellers er hæmmet af tabuer og fysiske forhindringer. Derfor er det sandsynligt, at modtageren vil forholde sig anerkendende til ordet og det, som ordet repræsenterer.

Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at man vælger at bruge et ord med så dramatiske undertoner til at beskrive et fænomen, der ved nærmere eftersyn er noget så udramatisk som et statsligt løntilskud. Denne form for overdriivelse er typisk for dobbelttale, og det er et træk, der i særlig grad kommer til udtryk i ordet 'Individuel Kompetenceafklaring' (forkortes 'IKA').

'Individuel Kompetenceafklaring' er for det umiddelbare blik en flot ordsammensætning, der leder tankerne hen på effektivitet og ekspertise. Det signalerer, at man bringer den enkelte i fokus, og at man mener, at alle har kompetencer, som det er vigtigt at drage nytte af. Ordforklaringen på jobnet.dk afslører imidlertid, at det, som 'IKA' betegner, ikke er meget anderledes end det, man altid har gjort på det forhenværende 'Arbejdsformidlin-

gen: "Formålet med IKA er at afklare deltagerens erhvervs- og uddannelsesmæssige forudsætninger og behov med det mål at udarbejde en plan for deltagerens efterfølgende uddannelse."

'Individuel Kompetenceafklaring' er karakteriseret ved det, som George Orwell i essayet *Politics and the English Language* (1946) kalder "prætentivt ordvalg", hvor bestemte ord bruges til at peppe et simpelt udsagn op ved at give det en aura af videnskabelig saglighed. Denne sproglige strategi kan ses som et forsøg på at vække respekt hos modtageren og forhindre vedkommende i at stille kritiske spørgsmål. Ordets imponator-effekt fjerner nemlig fokus fra det faktum, at der er tale om gammel vin på nye flasker, og det fremstiller afsenderen som en autoritet og en, der har styr på tingene. 'Individuel' og 'kompetence' er desuden buzzwords, der bruges flittigt i den offentlige diskurs, og som de færreste vil forbinde med noget negativt.

Samtidig er det ord, som ingen rigtig ved, hvad betyder. Det er gummiord, som kan fortolkes og gradbøjes på mange måder, fordi de er abstrakte. De ord, man vælger at bruge om en bestemt ting, er placeret på forskellige niveauer på et kontinuum, der strækker sig fra det konkrete til det abstrakte. 'Min bedstemor' er således langt mere konkret end 'et menneske' eller 'et væsen'. Jo mere konkret man formulerer sig ved at bruge ord, der har en høj detaljeringsgrad, jo lettere er det at skabe det samme billede i modtagerens hoved som i afsenderens. Når man formulerer noget abstrakt, begrænser man nemlig muligheden for spontan association hos modtageren. 'Individuel Kompetenceafklaring' – og særligt forkortelsen 'IKA' – efterlader således kun en diffus fornemmelse af, hvad ordet dækker over, og dermed bliver det svært at forholde sig til.

I 1984 skriver George Orwell følgende om forkortelser: "'Komintern' er et ord, man kan sige næsten uden at tænke over det, hvorimod man ikke kan undgå at tænke over, hvad 'Kommunistiske Internationale' betyder. På samme måde fremkalder et ord som 'Minisand' færre associationer end 'Ministeriet for Sandhed', og de er lettere at kontrollere."

Man kan altså praktisere tankestyring både ved at fremkalde bestemte associationer – som i 'isbryder'-eksemplet – men også ved at forhindre associationer i at opstå. På den måde kan man kontrollere modtagerens bevidsthed om de fænomener, ordene beskriver, og man kan tale om noget, uden at borgerne – eller her de arbejdsløse – ved, hvad der er på færde.

At sige et og mene det modsatte

Dobbelttalen på beskæftigelsesområdet udfolder sig på eksemplarisk vis i sloganet 'Ny chance til alle'. Sloganet kan sidestilles med omskrivningen af 'tvangsarbejdslejr' til 'glædeslejr' i 1984, hvor et venligt navn bruges til at sløre det egentlige formål.

'Ny chance til alle' er positivt ladet og spiller på bløde værdier. Det signalerer, at alle kan være med, og at indsatsen foregår på frivillig basis, idet en chance ikke er noget, man kan blive tvunget til – den er baseret på en mulighed, som det er op til den enkelte at benytte sig af. På hjemmesiden nychance.dk ser beskrivelsen af indsatsen dog noget anderledes ud: "Der er opstillet ganske håndfaste mål for indsatsen. Kommunerne skal i gennemsnit aktivere de passive kontant- og starthjælpsmodtagere fire gange mere end i dag. De passive skal via indsatsen blive dobbelt så selvforsørgende som hidtil, og dobbelt så mange skal have et job eller en ordinær uddannelse."

Sloganets gavmilde stemme er her skiftet ud med et følelsesforladt sprog, der mest af alt minder om de berømte skrankepavers måde at udtrykke sig på. De 'håndfaste mål', beregn-

gerne og det beordrende 'skal', der forekommer hele tre gange, vidner om, at her er der ingen vej udenom.

NY CHANCE TIL ALLE

NY CHANCE TIL ALLE er en særlig indsats i forhold til passive kontant- og starthjælpsmodtagere. Det drejer sig om de borgere, der har gået passiv mindst et år. De skal have deres sag behandlet på ny.

Indsatsen løber fra 1. juli 2006 til 30. juni 2008. Landets kommuner får periode ekstra penge til at gøre en indsats for de passive. Kommunen skal fat i hele gruppen af passive og vurdere, hvordan den enkelte bedst kan komme videre. Det drejer sig om at skifte passiviteten ud med job eller ordinær uddannelse. Eller en anden form for aktivitet – f.eks. jobtræning, virksomhedspraktik, revalidering eller andet, der kan bane vej til arbejdsmarkedet.

Sloganet 'Ny chance til alle' rummer dobbelttalens tosidethed ved, at det på den ene side giver løfter om en lys fremtid, mens modkravene på den anden side lurer lige under overfladen i form af en implicit magtpositionering af de to parter – systemet og den arbejdsløse. Afsenderen fremstilles i et positivt lys som den venlige og forsoningsvillige autoritet, mens modtageren positioneres som den underlegne, der ikke har formået at udnytte de chancer, vedkommende allerede har fået.

'Ny chance til alle' er således et eksempel på den asymmetri, der er mellem en række af de ord, man bruger på beskæftigelsesområdet, og det, de beskriver. De forandringer og det menneskelige engagement, ordene postulerer at dække over, viser sig ved nærmere eftersyn at være stærkt overdrevet.

Hvis målet med den nye sprogbrug er at appellere til den offentlige opinion og gøre arbejdsmarkedet mere attraktivt for de arbejdsløse, har de opfindsomme sprogjonglører skudt forbi. Jo mere kulør og drama der tilsættes sprogbogen, jo mere minimeres tilliden,

når det viser sig, at ordene ikke lever op til det, de lover.

Dobbelttalen har frit spil

Vi må imidlertid erkende, at vi ofte overser eller lader os forføre af de nye ord. Vi tror på dem og 'glemmer', at de blot er sproglige konstruktioner, der ikke nødvendigvis har dækning i virkeligheden.

En af årsagerne kan være vanetænkning. Væner er ifølge sprogpsykolog Jesper Hermann en integreret del af vores måde at bruge sproget, og de mindsker den bevidste opmærksomhed på sproget. Det betyder, at jo flere gange et ord gentages, jo mere sløves det kritiske blik på det både hos afsendere og modtagere. 'Kompetence' er for eksempel et ord, hvis betydning vi som regel ikke sætter spørgsmålstegn ved, fordi vi hører det så tit. George Orwell skriver, at folk, der benytter sig af den slags ord, er reduceret til maskiner, der ureflekteret gentager, hvad andre tidligere har sagt. Det er ifølge Orwell en dårlig vane, som selv folk, der burde vide bedre, risikerer at få, og den udvikler sig gradvist.

Dobbelttaleordene sniger sig nemlig ind i vores sprogbrug. Det er ikke som i Orwells 1984, hvor Nysprog indføres konsekvent som en erstatning for Gammelsprog med den erklærede hensigt at fortrænge ethvert andet verdenssyn end det herskende partis eget. Her er borgerne bevidste om forskellen mellem de to sprog og om det paradigmeskift, sprogforandringen repræsenterer. Det er nemlig synligt og har konkret indflydelse på deres liv.

Dobbelttaleordene i vores virkelige samfund glider derimod i en lind strøm ind i vores sprog. Her integreres de langsomt ved, at de blander sig med de gamle ord og bliver brugt på linje med dem. Det ser man for eksempel i Jobnets ordforklaring, hvor 'isbryderordning' står side om side med etablerede ordbogsord

som 'klageadgang' og 'merit'. Denne glidningsproces gør det vanskeligt at skelne og at være opmærksom på de nye ord – og enkelte ord hist og her virker jo temmelig harmløse.

Selv om dobbelttalens konsekvenser diskuteres på livet løs, har den tilsyneladende frit spil. Og som Gerda Thastum Leffers fra Modersmål-Selskabet skriver i bogen *Nysprog nu*: "Det betyder i værste fald, at det, der først stødte an langsomt men sikkert legaliseres". Der tegner sig et billede af en sprogbrug, som er svær at modarbejde, fordi mange har en interesse i at bevare den eller utilsigtet fristes til at anvende den. En sprogbrug, der er mere listig end Nysprog i Orwells dystopi, og som derfor giver anledning til at stille spørgsmålet: Kan konsekvenserne blive mere alvorlige end i 1984?

"What is above all needed is to let the meaning choose the word, and not the other way around"

- Orwell

Det vigtigste værn imod dobbelttalen er ifølge Orwell i førnævnte essay at være på vagt over for andres brug af den og selv modstå fristelsen til at bruge den: "What is above all needed is to let the meaning choose the word, and not the other way around". Vi må altså forsøge at bryde den onde vanecirkel, hvor vi tyer til gummiord og eufemismer. Men lige så vigtigt er det at hive nysproglighederne ned fra den piedestal, de er ophøjet til, og diskutere dem åbent og med en humoristisk distance. På den måde kan vi forhåbentlig blive bedre til at bemærke og bekæmpe dem. §

Kilder:

- Hermann, Jesper** (2004): "Det sproglige som vaner" i: Cramer, Jens; Kunøe, Mette; Tøgeby, Ole (red.): *Teorien om alt - og andre artikler om sprog og filosofi*, Århus, Wessel og Huitfeldt
- Lakoff, George** (2004): *Don't think of an elephant*, Vermont, Chelsea Green Publishing Company
- Leffers, Gerda Thastum** (2006): "Forord" i: Leffers, Gerda Thastum m.fl. (red.): *Nysprog nu*, København, Modersmålselskabet og C.A. Reitzels Forlag
- Lutz, William** (1996): *Doublespeak*, New York, HarperCollins Publishers
- Lønstrup, Brita** (1990): *Dansk med følelse*, Århus, Klim
- Orwell, George** (1987): *1984*, København, Hasselbalch
- Orwell, George** (1946): *Politics and the English Language*, http://www.orwell.ru/library/essay/s/politics/english/e_polit



"Nusprog"

af Bent Holshagen Hemmingsen
BA i japansk & stud.mag. i
sprogpsykologi

Nusprog siger du? Er der virkelig behov for endnu engang, at fodre den bugnende terminologi? Hedder det ikke bare nysprog? Findes der i det hele taget nysprog? Hvad med buzzord, slang, livord, shibbolether, darlings, gyldne hamrer, hundefløjter, dobbeltsnak, kodeord, sofisme, politisk korrekthed, sølvkugler, kaptiøse spørgsmål, spin, eufimismer, dysfimismer, retorik, framing osv. osv.? Med alle disse ord og alt den manipulerende tale bliver metasproget herom hurtigt til en slags moderigtig tale om tidens sproglige trends, men har sprogbruget ændret sig så radikalt, eller er vi bare blevet mere bevidste om det? Eller har manipulatorerne lært sig et metasprog med sin egen narratio, der får dem til at fremstå bevidste og bekymrede? Alle disse spørgsmål indkapsler de sproglige bjergtinder af hvad jeg vil kalde 'nusprog', for der hvor vi bedst undrer os over hvilket sprog, der nu forfører vores sind, er vi selv med til at definere de manipulatoriske sproglige vaner, som de er lige her og nu.

Når man taler om nysprog lugter der lidt af despoti og hjernevask, og hvorom det alt sammen er meget spændende, så finder intet af det et eksistentielt fodfæste indenfor denne artikels rammer. For er de nysproglige slægtninge vi finder i nutidens sprogbrug alle udtryk for undertrykkelse og tankemæssig strømlining? Nej. Derimod, er det vigtigt, når man som sprogpsykolog undersøger disse områder, at man husker sine grundprincipper og gør sig klar, at sprog først og fremmest opstår i sprogbrug, og ikke omvendt. Dvs. sprogbrug og ikke sprog, opstår i første led i forlængelse med menneskers væren. Sprog er altså om noget; næsten ingenting til alt for meget. Det er af nogen og for nogen, og det

gengiver både forhold mellem den, der bruger det, det den bruger det om og den den bruger det for. Altså, eksistensbetingelserne for sprog er opbundet på kommunikation mellem og om enheder i en omverdenslig ramme, så brugeren kan pege på ting og forholde sig til dem. Men den sproglige deiksis minder mere om en schweizisk lommekniv, end en pegefinger, fordi den tillader forskellige forhold mellem brugeren, det omhandlede og den adresserede.

Når vi taler til hinanden og beskriver verden omkring os, gør vi det igennem et personligt fortolkningsfilter, der gengiver den tid vi eksisterer i. Vi vælger ord, der er hensigtsmæssige, når vi skal male verden med sprogets farver, for sprogbruget reflekterer tilbage på os selv. På samme måde er samfundsidealer og tidstypiske opfattelser med til at omdanne den måde vi taler om tingene på. I nogle perioder og i nogle sociale rammer er tale om bolig, indbo og indretning et udtryk for materialisme og overfladiskhed, og i andre et spørgsmål om at være med på noderne og have smag for det gode liv.

Indholdet af artiklen

Jeg vil forsøge, at skitsere de områder af tilbivelsen og forståelsen af hvad jeg kalder nusprog, og redegøre for hvorfor jeg synes, det er uhensigtsmæssigt, at tale om et decideret nusprog, når man refererer til en stor del af det sprogbrug, som ofte beskyldes for at være kalkuleret. Som jeg vil forsøge, at illustrere, er sprog i så høj grad selvomstillende, flygtigt og tvetydigt, at det i de fleste tilfælde evolveres ud af konkrete situationer i samspillet imellem mennesker, frem for at tvinges ned over os af teknokrater og manipulatorer.

Først vil jeg konkretisere ordet forståelse, hvortil jeg vil definere termen 'forankring', og påvise hvordan forankringen går forud for præmissen for forståelse. Herunder vil jeg behandle ordenes associative funktioner, og

hvor vigtig den er for forståelsen. Herefter vil jeg introducere nogle temporale variable i sprogbrug og forståelse, der leder ind i afsnittet om mætningspunktet og 'nusprog', som omhandler udviklingen af ords betydnings- og følelsesknytninger, og skiftet imellem de positive og negative konnotationer, som brug af ord definerer. Til sidst vil jeg illustrere nogle eksempler på hvorledes ordene er med til at definere vores holdninger, og hvor nemt disse holdninger sniger sig ind i vores tanker, uden at vi ved af det.

Forståelser, forankringer og manden der slog sig beruset

Lad os tage ordene, "Manden slog sig på flasken", og pointen er ligeledes gengivet i William James' eksempel, "Columbus discovered America in 1492" (James 1957:275-278). Konstellationen af disse ord udgør en kommunikation, hvorved man kan hævde, at tvivlsålet hviler i den semantiske ladning, der kan tolkes som det, "at slå sig på en flaske", og det, "at man slår sig på flasken". Tonens bærende betydning afslører den kommunikerendes hensigt, om "flasken" eller om det er ordet "slog" artikuleres accentueret, og således indstiller vores taleredskeber modtagerens indre kontekststopfattende gyroskop. Men hvis sætningen udgør kommunikationen, og i en vis forstand gør den, så giver det anledning til et sprogsyn, der tillader en semantisk segmentering, der har til funktion, at lokalisere dele af betydningen ud af helheden. Dette er en klassisk og yderst praktisk LEGOficering af sproget, der tillader det sprogsyn, at kommunikation kan opbygges af enheder. Denne tilgang til sprog, er dog i grunden stærkt præget af tyndbenet teori, for den forklarer ikke hvorfor manden er beruset frem for beskadiget. Sprogets leksikale enheder er nemlig ikke i sig selv ladet med semantisk potential energi, der venter på at blive frigivet, og de medbærer ikke samtalspecifikke betydninger. Derimod er de

hver især udtryk for sproglige vaner, der er kommunikativt koordinerende.

Den eneste institution som sprog udgør, er det pulserende væsen af kollektive vaner, som udgør et sprogsamfund, og deri er vi bl.a. blevet vandt til, at "manden" er en vedtægt, som f.eks. henviser til et hankønsvæsen i voksen tilstand, og at ordets bestemte form indskærper henvisningen til et enkelt individ. William James skriver herom, at "The truth is that large tracts of human speech are nothing but *signs of direction* in thought, of which direction we nevertheless have an acutely discriminate sense, though no definite sensorial image plays any part in it whatsoever." (James 1957:252-253). Dette beskriver hvad jeg kalder et sprogligt koordinat. Når vi samtaler med andre koordinerer vi os og bevæger os frem til forståelser, både som afsendere og modtagere, og hvad vi bliver enige om, eller forventer den anden har forstået, er hvad jeg i diskursen kalder jeg et 'forankringspunkt'. Som medlemmer af sprogsamfund tilegner vi os disse forankringspunkter i massevis, og de lader os henviser til forskellige væsener, genstande og fænomener indenfor det som jeg kalder en 'kontekstcirkel', som i høj grad er tilsvarende hvad Knud Ejler Løgstrup kalder et fortrolighedslag. Dvs. en indsigt relateret til et område, og mere specifikt i min definition, et omfang af 'forankrede' indsigter, der er vane-gjorte kommunikative eller forståelsesmæssige koordinater hos en eller flere parter.

Tillad mig, at foretage en let omskrivning af Roy Harris' udmærkede ord, "ord har ingen andre betydninger end de redskaber, som de tildeles ved udtalen af diskurs" (Harris 1998:73), og at modificere denne hårdnakkede integrationisme med en erkendelse af ordenes koordinerende funktion. Ord er, trods alt, grundlæggende definerede af, og først og fremmest virksomme for, deres generaliserede henvisninger. Dette er den sproglige institutions virke, og den eksisterer igennem en kultur

"Nysprog"

af selvforstærkende vaner, der vedligeholder sprogets koordinater. Vi mennesker indgår som deltagere i de forskellige sprogs virkeligheder, og hver vores personlige forståelse og brug af hvert enkelt ord, udgør en påvirkning af den institutionelle sproglige vanekultur, ligesom at denne igen påvirker os igennem interaktion med de andre deltagende sprogbrugere. Derfor er ordenes denotationer i en vid udstrækning forankret i vores egne sproglige vaner, fordi vi lærer, at nærme os hinandens forståelse vha. kommunikative forsøg med succes og fiasko som variabler for forankring. Disse forankringer foretages endeløst og konstant, både for individets bearbejdning af omverdenen (den personlige kontekstcirkel), i diskursen (den diskursive kontekstcirkel) og i sprogsamfundet (den samfundsmæssige kontekstcirkel). Som en forståelse dannes eller revideres, forankres den, og herfra arbejdes der videre. I samtalen etableres taleobjekterne løbende, de forankres, og således fungerer de som koordinater, der befrier samtalepartnere for konstant redegørelse.

Men hvis ordene har en koordinerende funktion, hvordan får vi så at vide, hvordan manden gav sig hen til druk? "Manden slog sig på flasken"-eksemplet eksisterer for at illustrere

min seng", osv. Igennem disse eksempler ser vi hvorledes sætningernes sammenhæng giver ordene betydning og ikke omvendt. Peter Naur påpeger i sin bog *Anti-filosofisk Leksikon* hvorledes den Wittgensteinske opfattelse af Skt. Augustin, Biskop af Hippo Regius', ords betydning er misledende, fordi den antager, at ord medbærer deres betydning uafhængigt af mennesket, der bruger dem (Naur 1999:62-65). Naur påpeger i stedet, at Skt. Augustins fremmeste pointe var, at ordenes betydning beror på personlige vaner, og henviser til William James' ord om hvorledes sammenhænge i ordbbruget giver ordet sin betydning (James 1957:472). Vi finder en lignende pointe hos Løgstrup, der siger, at "når vi studser over ordets vekslende betydning, er det fordi vi uvilkårligt går ud fra, at ordet er til for at være tegn for, hvad der forefindes og at en sætning bygges op af ord-tegn, så ordet er det primære og sætningens og talens mening det sekundære. Men det er som allerede sagt omvendt, ordet er til for sætningsmeningens skyld." Han fortæller os ydermere, at dersom man søger ordets betydning i dens funktion som et tegn, bliver denne flertydig, altså ukonkret, hvorimod man ved at søge betydningen i ordets sætningsmæssige sammenhæng finder konkretion (Løgstrup 1976:29), og det samme

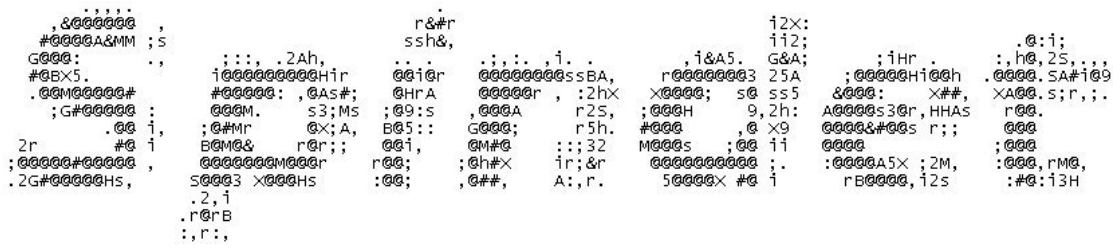


Fig. 1 - 'Spindel' skrevet med ASCII-kode

hvorledes ordene, såfremt de placeres i andre sammenstillinger, henviser til uidentiske fænomener, til trods for at det er de selv samme ord, der bruges. Fra "manden" til "manden slog" til "manden slog sig" til "manden slog sig på flasken" (begge betydninger), og "jeg" til "jeg står" til "jeg står op" (begge betydninger) til "jeg står op på bordet" / "jeg står op fra

giver Jesper Hermann et eksempel på, i henhold til sammensatte ord, med en lidt enklere forklaring i sin bog *Mennesket i Sproget*, "Mange af -effekt ordene er sjove i deres sammenhæng, men uden for den er de ikke til at gætte betydningen af" (Hermann 1992:44-45). Med et lidt mere malerisk eksempel, kan man sidestille sætninger med ASCII-billeder (se fig. 1), der



er dannet af bogstaver og forskellige skrifttyper, og som hver især har deres gængse og relativt sparsomme betydningsmæssige funktion, men som i sammenhæng udgør et billede helt uafhængigt af tegnenes egne iboende funktioner.

Med denne pointe understreger jeg et følsomt område ved forståelsen af nusprog, forstået således, at sammensatte og nykonstruerede ord og vendinger ikke ad sig selv afslører sine referenter. Vi kender efterhånden ordet "kontanthjælp" så godt, at vi ved hvad det henviser til, og det giver os ikke de samme billeder i hovedet, som ordene "kontant" og "hjælp" gør hver især. Men første gang vi hørte udtrykket, og inden at vi vidste, at ordet var ansat til at erstatte det afskedigede ord "bistandshjælp", havde vores forståelsesbearbejdende hjernemråder måske forsøgt, at danne mening ud af puslespilsbrikkerne "kontant" og "hjælp", når vi hørte det brugt. Men forskellen på før og efter kan ikke forklares ved hjælp af denotative variable, altså at vi bliver sat ind i ordets såkaldte gængse betydning, men svaret skal i stedet findes i hvad jeg vælger, at kalde 'ordets historik', som henviser til de associative knytninger, som vores hjerner har gjort sig fra tankeobjektets brug og til erfaringerne gjort herved. Ord der ikke fremkalder tilstrækkeligt betydningsfulde billeder kan man kalde 'tomme ord', og de som oversvømmer hjernen med billeder, følelser og erindringer kan man kalde 'mættede ord'.

Forskellige af sprogpsykologiens helte har derfor slået på tromme for at ord skal ses i sammenhæng, og at de først der får deres betydning, men det er her ligeså vigtigt, at forstå, at ord kan miste sine gængse betydninger i andre sammenhæng. Tag f.eks. Chomskys "Colorless green ideas sleep furiously", hvor grammatikaliteten snyder sindet til at tro, at mening forefindes, men ordene pga. sammenhængen har fået korrumperet deres funk-

tion til at fremkalde konkrete billeder. Forestil dig nonsens-sætninger som "gik et horn der som han aldres" og "trængt løb her hvor knap spises", eller nonsens-ordkonstellationer som "bladkor", "langmaskine", "meningsokse", eller ord i nye eller upassende sammenhæng som "Jeg placerede kompetencen på bordet.", "Han fik jobbet, fordi han havde den andenkoordinatet lig egern." Eller lad os tage noget vi kender endnu bedre, ukendte ordkonstellationer i tilsyneladende naturlige sammenhæng, "Menneskets indvirkning på miljøet kan beskrives som resultatet af en evolutionsknode.", eller "Politikeren benyttede sig af ren fløderetorik." DR2s Casper & Mandrilaftalen fyldte i 1999 unge menneskers sind med lignende ordakrobatik, og her blev bl.a. "Jazzpæren" født. Sammenhængen hvori den mærkværdige ordbrug optrådte, gav ordene sin mening, og når showets egen informercial kaptiøst spurgte, "kan du lide jazz?.. kan du lide pærer?..", så lærte vi både, at forstå hvad denne jazzpære var, hvornår den er nyttig og hvordan den bruges. Således blev ordet til i form af associative bindinger.

Til trods for, at der ikke følger hverken billeder og forklaringer med til de ovenstående ord og sætninger, er der nok ingen tvivl om at flere af disse ord og sætninger, sætter nogle besynderlige billeder i gang i hovedet på mange af de, der hører dem, men det ville nok være svært, at få forskellige mennesker til at blive enige om, hvordan man f.eks. placerer en kompetence på sit bord, hvilken kærre en meningsokse trækker eller om fløderetorik er en god eller skidt ting generelt. Vi har ingen verner tillagt denne type ordbrug, og kan ikke indleve os i ordenes betydningsvidder. Vi kan derimod godt udlede, at manden der holder sin hånd i smerte, var ham der slog sig på flasken, og at ham med den røde næse var ham, der drak af den. Ordene får sin mening

"Nysprog"

af sammenhængene, være det sætningen hvori de optræder, eller situationen hvori de ytres.

Kotemporalitet, umiddelbarhed, og historik

Den tidsmæssige korrelation til ordets brug har en narrativ funktion. Ordet har i diskursen en 'umiddelbar historicitet' og en 'umiddelbar deiksis', der leder sindet igennem kommunikationen. Den integrative lingvist Roy Harris beskriver den tidsmæssige kontekst med "Kotemporalitetens Princip" (Harris 1998:81-83), hvilket ikke er ordets, men også ytringens historik; det som gør, at sprog forstås i nuet og ikke på forhånd eller i bakspejlet. Derfor er det ikke åbenlyst, eller skulle jeg sige 'umiddelbart', at sætningen, "bilen var lige ved at ramme mig", henviser til et trafikalt sammenstød, der kunne have fundet sted dagen før. Det kræver en diskursiv forankring, der peger tilbage i tiden, og at jeg kørte på cykel, kræver endnu en forankring, osv. Det er således elementerne i 'diskursens historik', der bærer fortællingen, og derved hjælper forståelsen. Umiddelbarheden er både et redskab til underforståelser, men ligeledes en forhindring, når man søger, at fortælle noget ikke umiddelbart, der derfor kræver dybere udredelse. Endnu et eksempel på, at ord ikke ad sig selv medbærer kommunikationens hensigt, betydningen, men behøver sammenhæng for at kunne danne denne kommunikative bro.

Jesper Hermann skriver i sin artikel "Nye ord = nyt sprog?", at "Sproget udvikler sig ikke uafhængigt af hvordan resten af samfundet og menneskene i det samtidig udvikler sig" (Hermann 2004:44). Dette er fordi vores ord er sproglige koordinater til at gebærde sig rundt i samfundet omkring os. Det er vores kommunikative adfærd, vores samfundsforstærkende adfærd og det er vores måde, at håndgribelig-gøre verden på, og derfor afspejler det den virkelighed, som vi hver især bevæger os i. Ligeledes udvikles vores ordvalg, fordi verden udvikler sig omkring os, og ordene vi bruger

til at beskrive den med, erindres, når den genkaldes. Ordene er således stikord for vores erindrings billeder, fornemmelser og følelser, og jo mere de er knyttet til, jo mere mættede er de. Dette er ordenes historik, og de nye ord, som er tomme, mættes med associationer når de bliver brugt, for herefter at forsvinde ind i vores ordforråd som 'sproglige bogmærker', der henviser til associative knytninger af billeder, minder, ord, lyde, fornemmelser osv. Men som Hermann siger det, "Det interessante er ikke at der kontinuerligt skabes nye ord som glider ind uden større ståhej. Men at de efter meget kort tid, ganske få år, slet ikke mere opleves som nye. Det mest påfaldende er at vi ikke lægger mærke til dem. Det hænger måske sammen med at hver af os kun stifter bekendtskab med en brøkdel af de nye ord" (Hermann 2004:44), eller den måde de helt ubemærket kommer til at indgå i vores sproglige vanekultur på.

På den vis kan ordene vise sig, at være ulvens fåreklæder, og når du bruger dem, taler du et sprog med nogle iboende forbehold, som maler kommunikationen med ideologiske farver.

Væselord, mætningspunkt og nusprog

Vi optager altså nye ord ind i vores sprog uden at være specielt bevidste om det, men hvilke idéer optager vi med ordene, når vi lader disse indlemme i vores sprog? Ifølge forfatterne af ordbogen *Weasel Words - The Dictionary of American Doublespeak* er det en hel masse (Wasserman and Hausrath 2006:xiii). Men hov! Går det ikke imod pointen fra forrige afsnit om, at sammenhængen og ikke ordet er betydningsbærende? Ikke nødvendigvis. Professor i Kognitiv Videnskab og Lingvistik ved Berkeley Universitet, George Lakoff, har forsket omfattende i det, som Erving Goffman kategoriserede som "frames" (betydningsrammer). Lakoff fortæller i bogen *Don't think of*

an elephant! – know your values and frame the debate (Lakoff 2004), at de idéer, som vanligvis forbindes med bestemte ord, fremkalder bestemte idéer og verdenssyn. Det er ikke kun et spørgsmål om hvor vidt vi henviser til hunden som en "køter" eller en "vovse", for ofte afslører ordene i sig selv ikke de verdenssyn de promoverer. På den vis kan ordene vise sig, at være ulvens fåreklæder, og når du bruger dem, taler du et sprog med nogle iboende forbehold, som maler kommunikationen med ideologiske farver.

I Maria Dinesens speciale fra 2008, redegør hun for oprindelsen af udtrykket "politisk korrekthed", og dets herkomst til det danske sprogbrug (Dinesen 2008:14-16). F.eks. gjorde man op med en tradition bestående af pensum fyldt med litteratur skrevet af såkaldte "døde hvide mænd", og gjorde plads til levende multikulturelle input fra fagkyndige af begge køn. Idéen om de døde hvide mænd havde, som en snebold til en lavine, vha. tiden og kulturen udviklet sig til en betydningsmættet entitet; som vakte idéer om elitisme, chauvinisme og racisme, og man besluttede sig for at gøre op med traditionen. Det samme kan siges om "bistandshjælp til kontanthjælp"-eksemplet, der fik en overhaling pga. de mange negative medbetydninger, som det førstnævnte ord havde udviklet sig til at medbære. Ord som "sindsyg", "indvandrer" og "gamle mennesker" har ligeledes fået syet fine nye kejserlige klæder, men det er bare et spørgsmål om tid før vi finder ud af, at de nye ord peger på de samme gamle ting (Tolmach Lakoff 2001:90-94). Andre ord, så som "jøde", eller mere direkte relevant her i landet, "danskhed", er utrolig betydningsmættede ord, men er så fasttømrede i kultur, politik og historie, og bærer så mange tydelige kulturelt positive konnotationer, at man ikke bare uden videre, kan omstøbe dem til nye, mindre ladte ord, og derfor vælger nogle den strategi, at unklade benævnelse.

Brug af ordet nysprog indikerer, at der er nogen, der ønsker at fængsle vores tanker i følelsesfattigdom. I sin artikel, "Den Tvivlende Elite" fra Modersmåls-selskabets bog, *Nysprog Nu*, giver Clement Kjersgaard sin skepsis overfor teorier omkring moderne nysprog ord (Kjersgaard 2006:101). Han mener ikke, at der findes en institutionaliseret nysproglig agenda, men i stedet at de tidlige sprogideologiske tendenser, strammer grebet om politikernes og mediemenneskernes frihed til at formulere deres hensigter. Han siger bl.a., at "der nu er ved at opstå en ny afkobling, fordi eliten er gået så langt ind på (det, den tror er) folkets præmisser, at den ikke alene afstår fra at styre udviklingen ansvarligt (fx ved at udskyde nødvendige velfærdsreformer), men også misligholder sine holdninger med strømlinet *spin*." Hvad Kjersgaard beskriver, er et udtryk for et område af det jeg kalder 'nusprog'. Nusproget er sprog der er stærkest i nuet, og som bæres af tidens ideologiske trends, skabes af historiske samfundstendenser og forstærker verdenssyn igennem ideologisk ladede betydningsrammer. "Terror" var formodentlig det stærkeste 'nuord' i tiden mellem 9/11 og nogle år frem, indtil en stor del af verden og Amerikas egen befolkning, begyndte, at tage afstand fra den amerikanske regerings krigsførsel og spilloen med musklerne ude i verden. Ordet betyder stadig en masse, fordi billederne fra 9/11 og følelserne fra tiden efter, hvor alle danskere i frygt gættede på hvor terroristerne ville ramme Danmark, var stærke og følelsesmættede.

I 1974 blev ordet "økologisk" brugt for første gang i de danske medier (Jarvad 1999), og lige siden har ordets brug taget fart. I 1990 fik vi ordet "økovarer" (Jarvad 1999), og især indenfor de sidste ti år er "økologiske" ting blevet et brand i sig selv. For skeptikerne var økologiske gulerødder nogle små og grimme størrelser, hvorimod det for dedikerede var blevet

den eneste rigtige spise, men med tiden har de fleste af os fået en holdning til hvad økologi er for noget, og vi ved, at den generelle konsensus siger, at det er en god ting. Helt aktuelt er ordet "finanskrise", som er blevet allestedsværende hvermandseje, fordi vi hver eneste dag bliver forklaret af tv nyhederne og aviserne, hvorledes verden går i omkreds omkring den globale økonomiske situation, og ikke omvendt. Det rammer os i form af renten på flexlån, madpriser, benzin, olie osv., og et besøg i supermarkedet, den seneste regning på påfyldning af oliefyret, eller et opkald til banken minder os hurtigt om det. Det er dog slet ikke sikkert, at alle vores økonomiske kvaler er effekter af selve den finansielle krise, men det er svært som menigmand, at skelne, og som evolutionærpsykolog og professionel skeptiker Michael Shermer, siger det, er vi mønstersøgende dyr, og vi fungerer ved at finde meningsfulde mønstre i verden omkring os (Shermer 2007:75). Dette er en del af vores primitive hjerne, som rent fysiologisk er helt den samme, som vores forfædre for i hvert fald titusinde år siden. Han benytter blandt andet et eksempel fra adfærdsøkonomerne Daniel Kahnemans & Amos Tverskys forskning i forbindelse med adfærdsøkonomi hos sportsfolk, til at beskrive hvorledes ritualer (mønstre), giver os en fornemmelse for velkendthed og tryghed. Edward Sapirs og Benjamin Whorfs udviklede for omkring hundrede år siden en teori, om hvorledes sprog er med til at udstyre os med redskaber til forståelse. En teori, som er blevet portrætteret som sprogligt deterministisk af skeptikere gennem tiden, og som måske kommer til korte hvis vi taler om hvorledes indgående kendskab til en sprogkultur, definerer den enkeltes evne til at forstå kulturspecifikke fænomener, eller blot dennes intelligens. Men jo mere vi ved om hjernen, desto mere finder vi ud af at brands, være det i form af ord eller andre tegn, vækker forståelsesrammer, som er kulturspecifikke på en sådan facon, at det umiddelbare miljø, der

fungerer som den individuelle virkelighed, er med til at definere præcis hvorledes ydre, såvel som indre indtryk forstås. Ordenes historik er således forankret i det forløb som vi som individer i sprogsamfund har været i forbindelse med. Ordenes historik er ligeledes selektiv pga. at den tolererer det, som Løgstrup kalder en betydningsvidde, derfor ritualiseres der ligeledes en sproglig vanekultur, der fikserer et sprogbrug, som i et betydeligt omfang er koncist og konsekvent, og som vækker specifikke forståelsesrammer i brugeren. Med andre ord, så er vores individualspecifikke forståelser underlagt vores kulturspecifikke forståelser.

Påpeg inkonsistens, bryd stilhedens konsensus og træd ud af konformiteten

Den canadiske Think Free bevægelses Robert Arthur Menard har, som han beretter om i sin film "Bursting Bubbles of Government Deception" (Menard 2006), gjort det til en karriere, at gennemskue nysprog i offentlige institutioners kommunikerende adfærd, mere specifikt i henhold til magtstrukturen mellem regeringen og borgerne. Hans to hovedpointer synes at være, 1. - at påpege inkonsistens, og kræve redegørelse og 2. - stilhed er surrogat for konsensus.

Vi har af vane, at tro, at ord henviser til noget, bare fordi de bruges. Lige såvel som fænomener, hvor der ikke findes konkrete ord, som henviser til dem, findes der ord, som ikke henviser til konkrete fænomener (James 1957:246). Men vi forventer af deres brugere, at de ord de koordinerer vores forståelse med, henviser til noget. Lad os vende tilbage til ordet "danskhed", som for os danskere virker så naturligt, og har så mange følelser og fornemmelser knyttet til sig, at det naturligvis må henviser til noget bestemt. Det er bare ikke tilfældet. Det var i hvert fald så vag en term, at man i kølvandet på dets herkomst, som et fremstående og tidstypisk begreb, fandt ud af

at man var nød til at granske hvad denne danskhed var, for overhovedet at kunne forstå hvad man talte om. Siden er der kommet en "Kulturkanon" og en "Demokratikanon", der skal indkapsle det, at være dansk. Men på den politiske front har ordet skabt skel i befolkningen, ikke blot blandt de "danske" og de "udanske", men også dem, der kan abonnere på begrebet, og hvor vidt man hører til dem, der enten synes ordet er en underlig fisk, eller dem, som får en væmmelig smag i munden af det. Det er i sandhed et nuord, og i dets brug medforstås en forståelsesramme, som forskellige politiske partier forsøger, at redefinere, for det er svært som dansk folkevalgt, at være imod "danskheden", men i nogle tilfælde også svært, at være med den.

I det Amerikanske præsidentvalg i efteråret 2008, så vi ligeledes nusproget perle på alle politisk engageredes tunger. Alle talte om forandring, og hvor vidt denne forandring blot var "Ready for Change", "Change We Can Believe in", "Change is coming", eller ligefrem "the Change We Need", så var alle enige om at det nok var mest hensigtsmæssigt, at distancere sig fra de seneste 8 år af Bush' politik. Men om forandring var hvad man bragte med sig, eller om man just fik kickstartet sin kampagnebus med buzzword bandwagonens startkabler, var sådan set underordnet, for det vigtige var, at man i en krigstid, hvor økonomien var pilrådden og hvor præsidentens meningsmålinger havde været skræmmende ufavorable i meget lang tid, var i modsætning til status quo; altså en forandring. Og en forandring skulle Obama lade sig bringe, i hvert fald hvis man skulle tro hans ord, for dagen efter valget talte han til befolkningen, og her proklamerede han, at "Change has come to America".

John McCains vicepræsidentkandidat Sarah Palin fik ligeledes genopfundet begreberne "Exceptionalism" og "American Exceptionio-

nalism", da hun slyngede om sig med adjektivet "exceptional", og pumpede ordet op til et imponatorord ved hjælp af suffikset "-ism". Ordet exceptionalisme betyder, at et land, et samfund, eller noget andet er exceptionelt i den forstand, at det ikke følger generelle normer eller konventioner, og således heller ikke behøver, at følge samme love og regler som andre af lignende skikkelse. Amerikansk exceptionalisme var et begreb opfundet af Alexis de Tocqueville i 1831, og henviser til troen på at USA adskiller sig kvalitativt fra andre vestlige lande, grundet dets historiske udvikling, moralske autoritet og internationale anseelse. Et udtryk der er ladet med stærk nationalisme og jingoisme, og beror på en særlig patriotisk arrogance, der tillader et nationalt selvsyn som værende en decideret supermagt. Ordet "exceptional" denoterer godt nok noget usædvanligt eller enestående, men bærer ikke den etnocentrisme med sig, som ikke alene udmærker det den peger på, men som også hæver det over alle andre ting. Bill Maher analyserede Palins nusprog således:

"Everywhere she went, she kept using this word. She said, "We see an America of exceptionalism." Meaningless. "We see America as a force for exceptionalism." Stupider. She said about the veterans of Hurricane Ike, "We're going to pull together and assist them, because America is an exceptional country, and you are all exceptional Americans. And out of all our exceptional Americans" - then she went on about the troops. What happened is that in her... "challenged" skull, exceptionalism, I think to her really means, "God likes America best, and Jesus is an American." That's what she really means." (Maher 2008)

På den amerikanske politiske arena er det specielt interessant, hvad der ligger i ordene, som kandidaterne bruger, og således er det ikke bare et spørgsmål på lige fod med om hvor vidt man skal medtage den nye og mis-

forståede betydning af ordet bjørnetjeneste. Det er i højere grad et spørgsmål om at snige idéer med i sproget, når exceptionalisme bliver til en forlængelse af det at være exceptionel. Væselordet infiltrerer således idéernes rede i din hjerne. Det er som at åbne en tilsyneladende harmløs e-mail, og pludselig er din computer inficeret med trojanske heste, orme og lignende. Holdninger medbæres i ordbruget, og nusproget flourer der, hvor ingen spørgsmål stilles. Ganske som Menard proklamerer, så overvinder nusproget vores fornuft, der hvor vi ikke udfordrer det ved at forlange redegørelse. Men har vi ikke også et ansvar for de ord vi bruger? (Henriksen 1998:30-31). Man kan ikke både føle sig fornærmet over andres sprog, og råbe vagt i gevær, når nogen stiller spørgsmål ved ens egen ytringsfrihed. Ligeledes, kan man ikke kræve censur, og selv udsige sværger og eder. Eller kan man? Sprogbrug er her individualisering og assimilering på en vægtskål, og de færreste ønsker en ubalance.

Der findes bl.a. to klassiske eksempler på hvorledes individualisering stilles op imod assimileringen vha. magt. Under Qindynastiet i Kina, fandtes der en mand ved navn Zhao Gao, som var den højest rangerede eunuk ved det kejserlige hof. Han ønskede, at prøve hoffets embedsmænds af, for at sikre sig, at de var ham trofaste. Han bragte en hjort hen foran disse mænd, og kaldte den en hest. De der var enige, stolte han på, og de som var uenige skaffede han sig derefter af med. Vi kender et lignende eksempel fra George Orwells 1984, hvor hovedpersonen bliver vist fire fingre, og tortureres indtil at han "indrømmer", at der er fem (Hemmingsen 2008).

Nogle gange er det ligegyldigt hvad ordene betegner, for der findes et mere hensigtsmæssigt svar, og selvom at vi ikke har livet som indsats, så foretager vi dagligt mere eller mindre bevidste ordvalg, som er mere hensigts-

mæssige end sande, fordi det på det nuværende tidspunkt er den mest populære, folkelige eller demokratiske version af sandheden. Benjamin Disraeli blev kendt for vendingen "Lies, Damned Lies, and Statistics", da han påpegede tallenes og statistikernes magt og bedrag. En af pointerne i hans anklage var, at versioner af sandheder kan benyttes hvor det er hensigtsmæssigt, og det understreger sandhedens dimensionsløshed. Ligeledes gælder det for ordene, da selv ordet "sandhed" kan stå for en løgn. Ethvert ord er kommunikeret af en nogen, og alle versioner af virkeligheden medfører et perspektiv.

Konklusion og en vedkommende pointe

Jeg har i denne artikel redegjort for de væsentligste af de faktorer, som jeg mener, påvirker sprogsamfundenes brug af ord, således at man kan tale om et decideret 'nusprog'. Tanken om at vores samfund er blevet mere og mere gennemsyret af spin, kompetencesprog og nusprog peger på en professionalisering af offentligt sprogbrug, men negligerer helt og aldeles den zeitgeist, der i en langt højere grad er med til at definere korrekt og tabubelægt sprogbrug. Sagt med andre ord, så er denne udvikling at finde alle steder i samfundet. Men hvad er problemet så i virkeligheden, vi kan vel dårligt undgå nusproglig vold på vores opfattelse af værdier og verden omkring os, kan vi? I en hvis grad kan vi ganske rigtigt ikke undgå dette intrigante nusprog, og det ville være håbløst, at forsøge helt at undslippe, men med henblik på den sprogpsykologiske metode, er det bl.a. sprogpsykologers opgave, at opspore og lokalisere nusproglige mønstre, der taler mod den talendes hensigt, eller som forvirrer og misleder modtageren.

Men man bør nok være sig før man kaster sig ud i at kortlægge et såkaldt nusprog, da nusproget er sprogsamfund- og sprogbrugerspecifikt, og i konstant forandring. Desuden er det ikke nødvendigvis ordet, men de idéer

som ordet medbærer, som gør det til et nuord, hvilket kan gøre det svært, når man forsøger, at konkretisere omfanget, og pege på specifikke sådanne. Men nogle har opnået en højere status i større sammenhæng end andre, og de eksempler som jeg har valgt at tage med i denne artikel, illustrerer hvorledes nogle termer vinder indpas i et sådan omfang, at de træder frem fra mængden af relativt anonyme nusproglige skikkelser, og lader os tage stilling til dem. Andre er så hverdagssproglige, at de forekommer mere neutrale, ligesom det for få år siden var tilfældet med ordet "reality tv", som konnoterede virkelighed uden manuskript. Nu om dage findes der nok en del lidt mere realistiske og ofte nedsættende gængse holdninger, som begrebet bibringer.

Sidst vil jeg henvise til en problemstilling, som ganske enkelt også kan forklares med bedre forståelse af principperne bag nusprog. Indlæring af fremmedsprog, om det er på skolebænken, eller som mange af vores nydanske medborgere, i sprogsamfundets virkelighed, plages af flere faktorer, som definerer nusprog. Det er navnlig ordenes historik og deres mætningspunkt. Ved indlæring af nye sprog, er så godt som alle ord nye, og de føles helt umættede og denotative. En ordbog synes, at kunne beskrive store dele af ens følelsesregistre, men ofte registreres de kommunikative hensigter ikke helt så præcist, som ordbogen lovede. Dette skyldes bl.a., at det pågældende sprogs synonymymer virker som eksotiske alternativer på et tag-selv-bord, og at de få ord man kender, bliver til gyldne hamrer, som ser hver situation som søm. Man mangler fintføling med sprogsamfundets medborgeres sproglige vaner, og man har endnu ikke lært, hvilke ord, der navigerer igennem forhindringerne, og hvilke man går galt i byen med. Sprog er i alle instanser kulturspecifikke, og nusprog er således i høj grad et tegn på tilhør. **S**

Kilder:

- Dinesen, Maria** (2008). *Har du sagt neger idag? 'Tintin I Congo' og det politisk korrekte sprog*. Speciale ved Institut for Nordiske Studier, Københavns Universitet 2008.
- Harris, Roy** (1998). *Introduction to Integrational Linguistics*. Pergamon 1998.
- Hemmingsen, Bent** (2008). "Non-konformitetens saliens". *Kommunikationsforum.dk*, 10/7/2008. (personlig blog)
- Henriksen, Lars** (1998). "Ordets bedrag. Om sprog, kategori og kognitiv evolution". *Tidsskrift for Sprogpsykologi*, 4. årgang, nr. 1, 1998.
- Hermann, Jesper** (1992). *Mennesket i Sproget*. Gyldendal 1992.
- Hermann, Jesper** (2004). "Nye Ord = Nyt Sprog?". *Sprog og Samfund: nyt fra Modersmål-selskabet*
- James, William** (1890). *Principles of Psychology*. Dover 1957.
- Kjersgaard, Clement** (2006). "Den tvivlende elite". *Nysprog Nu*. C. A. Reitzels Forlag 2006.
- Lakoff, George** (2004). *Don't Think of an Elephant - know your values and frame the debate*. Chelsea Green 2004.
- Lutz, William** (1996). *The New Doublespeak - Why No One Knows What Anyone's Saying Anymore*. Harper Collins 1996.
- Løgstrup, Knud Ejler** (1976). *Vidde og Prægnans*. Gyldendal 1976.
- Maher, Bill** (2008). *Real Time /w Bill Maher 10/10/2008*. HBO 2008. (Ugentligt komedie/politisk analyse show)
- Menard, Robert-Arthur** (2006). *Bursting Bubbles of Government Deception*. 2006. (foredrag hentet fra video.google.com)
- Naur, Peter** (1999). *Anti-filosofisk Leksikon*. Naur.com publishing 1999. Årg. 22, nr. 4, s. 44-45. 2004.
- Shermer, Michael** (2008). *The Mind of the Market - Compassionate Apes, Competitive Humans, and other tales from Evolutionary Economics*. Times Books 2008.
- Tolmach Lakoff, Robin** (2000). *The Language War*. University of California Press 2001.



"Kompetencernes indtog i sproget"

af Louise Albrecht Olsen
cand.mag. i sprogpsykologi

Idéen til mit speciale opstod ved en provokation. Et sted i den uafbrudte nyheds- og mediestrøm opsnappe den ellers hårdkogte opmærksomhed et udsagn, der instinktivt råbte på nærmere undersøgelse. Udsagnet lød således: "Danmark skal være verdens mest kompetente samfund", og blev på det tidspunkt vistnok udtalt af videnskabsminister Helge Sander (V). Udsagnet i imperativ henvendt til, må man gå ud fra, hele den danske befolkning, var ved nærmere eftertanke, provokerende på flere forskellige niveauer. Der var gradbøjningen sat på spidsen, som nok havde stor retorisk gennemslagskraft, men ingen meningsindhold. Og der var det mystiske joker ord *kompetent* i konstellation med *samfund*, som på det tidspunkt var en ny- eller relancering i det politiske sprogbrug.

For at undersøge kompetencer ud fra en sprogpsykologisk vinkel, valgte jeg at fokusere på sproglige produkter fra to miljøer. Først fra en offentlig politisk tale af Anders Fogh Rasmussen¹, hvor kompetencevendingen bruges i flæng og derefter fra en arbejdsrapport på universitetet, der lægger op til arbejdet med kompetenceprofilerne i de humanistiske studieordninger². Hvis man ser på kompetencebegrebet som sprog imellem mennesker, der kommunikerer og metakommunikerer med omgivelserne og hinanden, er det interessant at undersøge i hvilken forfatning, og på hvilke forudsætninger kompetencefænomenet ser ud til at spille sig selv frem. Emnefeltet anskues fra en sprogpsykologisk synsvinkel på to områder. Først er selve begrebet kompetence, og de værdier det kan kommunikere og metakommunikere spændende at undersøge som en slags "newspeak". Nye ord har holdninger med i bagagen, og hvis man ikke undersøger dette nærmere, går man ufrivilligt med til en slags sproglig hjernevask.

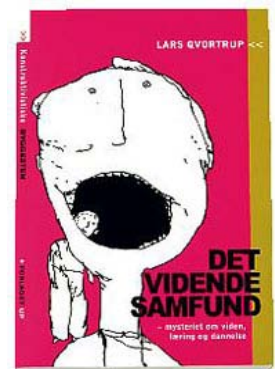
For det andet valgte jeg at se kompetencebegrebets opbygning som hvilende på lærings-elementet. Ideen er her, at læring er som et procesorienteret forløb, der bygger bro til kompetenceskabelsen hos en person.

Ret hurtigt stod det klart, at kompetencer altid er situationsbestemte og skal ses i en kontekst.

Ret hurtigt stod det klart, at kompetencer altid er situationsbestemte og skal ses i en kontekst. Derfor valgte jeg en konkret situation i den sproglige proces, nemlig kompetenceprofilerne, der via sproget arbejder med at implementere kompetencer i de humanistiske uddannelser på Københavns Universitet, og som i forvejen lå indenfor mit interessefelt som studerende.

Senere i forløbet fulgte jeg endda Helge Sander til Alexandersalen³, hvor en lettere uoplagt og irriteret videnskabsminister mødte op til, efter sigende, de samme krav og spørgsmål om penge og ressourcer. Dette forsikrede han om allerede fossede ind i universitetskassen. Ingen af de tilhørende, der var mødt op kom ind på debatten via universiteternes kompetenceimplementering og dens betydning. Debatten syntes at gå i stå ved finansielle udredninger, som ingen havde mulighed for at forstå.

Et stykke tid derefter ville tilfældet, at jeg stod med Lars Qvortrups "Det vidende samfund" mellem hænderne. Pludseligt stod det klart for mig, hvor stort, mystisk og eksistentielt et emne jeg havde fundet. For kompetencebegrebet viste sig fra en anden side, der var opbygget omkring viden, læring og dannelse. Kompetencebegrebet fik nu en form for jordforbindelse, om end relationerne og samspillet stadig forekom komplekse og uigennemskuelige.



New speak vs. Old speak.

Ordet kompetence er før blevet brugt med andre konnotationer som f.eks. juridisk bedømmelse, hvilket taler for, at kompetencebegrebet i dag også blot er nysprog og et fænomen af tiden.

Som tidligere beskrevet er kompetenceudtrykket blevet så populært, at det har delt sig på kryds og tværs af faglige områder og dannet nye kombinationer af sig selv samtidigt med, at det har vundet kraftigt frem i sproget og hverdagen. Når et ord på den måde vinder indpas i samfundet, er det som regel tegn på et holdningsskift eller måske endda et paradigmeskift, som i uvist omfang og udslag kommer til at være betydningsbærende for tiden og samfundet. Et paradigmeskift er ofte bygget på fremgangstanken om, at man skifter et gammelt verdensbillede ud med et nyt, der bedre kan omfatte menneskelivet og dets omgivelser som det i virkeligheden ser ud.

Når et ord på den måde vinder indpas i samfundet, er det som regel tegn på et holdningsskift eller måske endda et paradigmeskift, som i uvist omfang og udslag kommer til at være betydningsbærende for tiden og samfundet.

Kompetenceideologien og terminologien, der ligger i forlængelse af 90'ernes HR management teori, skal ses på baggrund af et samfund, der er på vej ind i en ny fase; nemlig det højtbesungne immaterielle videnssamfund.⁴

Dette er i paradigme optikken et brud med en gammel forståelse af arbejde, og i hvilken form arbejde eksisterer. For bedre at kunne forstå og afklare situationen kan gamle arbejdsteorier ikke længere rumme et helt billede.

Den kritiske kompetence.

Der er vel heller ingen, som direkte modsætter sig at blive mere kompetent eller at få flere kompetencer, og derfor kan den ny kompetenceideologi virke som et frisk pust af velme-

nende tiltag og innovativ fremgang. Men bagsiden af medaljen, er en holdningsløs attitude til innovationstrang. Desuden er det stadig tabubelagt område at tale om magt i Danmark. Således kunne man snildt forestille sig, at den ny imperialismen kommer snigende i form af magtkampe på videnproduktion og kulturelle "overtalelsesevner". I det globale samfund står i-landene dermed ikke længere for de industrialiserede lande, men for de immaterialiserede lande, hvor underholdning, videnformidling, oplevelser og uddannelse udgør de økonomiske produkter. Den ny underklasse kommer til at beskæftige sig med den tunge produktion og industri, hvilket vi ser i den gradvise overførsel af produktionssteder til fremmede nationer langt fra Danmarks grænser. Også lokalt i samfundet vil den nye kompetenceideologi skabe nye klasseforskelle bygget op om fortolkninger af kompetencer. En anden kritik kunne lyde, at mere hjernearbejde ikke nødvendigvis er bedre arbejde for den individuelle person end fysisk arbejde. Eftersom der ingen retningslinier er for at sammenligne de to paradigmer, er det dog svært at afgøre hvilken vej, der er bedst.

Universitetet er blevet politiseret og erhvervsrettet som aldrig før, hvilket dog ikke behøver at betyde et enten eller. Den forskningsmæssige tradition og passionen for viden for videns skyld, er det der kendetegner universitet og gør det til noget helt unikt. Sammen med den kulturbærende og meningsskabende intelligentsia, der produceres fra bl.a. humaniora, vil et læringsbaseret system i samfundet altid kunne eksistere. De socioøkonomiske forhold, vil kunne diktere de overordnede læringsbaserede systemstruktureringer i samfundet, men vil aldrig kunne påvirke kernen i de egentlige, kognitive og individuelle læringsprocesser, som udgør kernen i de reelle kompetencer.

Tiltagene for at kompetencegøre det danske samfund ser ud til kun at berøre kompetencens sproglige overfladestruktur og ikke begrebets egentlige værdier. Det selvforstærkende ved kompetencesproget kan dog ultimativt være med til at fremme og reflektere begrebets indre struktur, ved det blotte forhold at udbrede kompetencen som en menneskelig egen-

"Nysprog"

skab. I denne proces vil begreber som læring og dannelse spille en vigtig rolle især ved skabelsen af et nyt dannelsesideal. Det er ikke umuligt at tænke sig nye læringsfora i fremtiden, som skaber kompetencer baseret på en anden formel end, hvad vi ser i dag. Tilrettelæggelsen og rammerne for læringsfremmende kommunikation, bør gentænkes om end stadig centraliseres i institutionelle fællesskaber. Et sådan visionært storprojekt ville kunne være med til at føre Danmark til at blive verdens mest kompetente samfund. §

Noter:

¹ **Anders Fogh Rasmussen** ved DI erhvervstopmøde, ret. <http://www.di.dk/DI/Kampagner/Aarsdag/Topmode2007/Talere/> (27. september 2007)

² "Kompetencelandskabet. Oplæg til arbejdsproces for kompetencebeskrivelser af de humanistiske uddannelser." Udarbejdet af **Floris Consult** i samarbejde med Det Humanistiske Fakultet oktober 2003. <http://www.florisconsult.dk/pdf/kompetencelandskabet.pdf>

³ Dialog med **Helge Sander**. Alle studerende på Københavns Universitet inviteret til en snak om universitetsreformen m.m. Afholdt fredag d. 12.10.07 som led i en rundtur til de danske universiteter.

⁴ Det immaterielle samfund bruges til at beskrive det afindustrialiserede samfund, hvis produktion og værdi er rykket fra materielle goder til viden, information og service. Teorier om det immaterielle samfund er beskrevet og udforsket af bl.a. **Lazzarato, Maurizio**; 'Immaterial Labour' 1996.





"Sproget får ikke det sidste ord"

af Charlotte Bisgaard Nielsen
cand.mag. sprogpsykologi & kunsthistorie



&

Maarja Siiner
cand.mag. i sprogpsykologi & socialpsykologi

Ekspertter undervurderer lægmandsviden om sprog - og forresten er det kroppe og udstråling, der overbeviser og giver det sagte kraft. Derfor vandt Helle Thorning-Schmidt.

Partiet Ingsoc i George Orwells roman 1984 bruger 'nysprog' til at styre medlemmernes tanker, men forsøget på at styre sproget er dømt til at fejle, fordi sproget er en central del af menneskers eksistens og underkastet kommunikationens vilkår, og personlig fremtræden er afgørende for, hvordan vi opfatter budskaber. Formandsskiftet i Socialdemokratiet har just vist os, at det er sådan.

Frank Jensen og Helle Thorning-Schmidt tog nemlig udgangspunkt i to forskellige opfattelser af kommunikation. Frank Jensen antog, at alle socialdemokrater forstod ordene 'solidaritet', 'velfærd', 'ulighed' og 'retfærdighed' ens, og at de var synonyme med 'socialdemokrati'. Han gentog ordene som mantra: "Hvad jeg derimod mener, vores parti har behov for, er lige så enkelt, som det er krævende: At vi tør stå ved, at vi er socialdemokrater, og at vi markerer, at vi er del af en bevægelse, der kæmper for ligheden, retfærdigheden og fællesskabet i en globaliseret virkelighed. At vi tør fortælle, at der vitterlig er uligheder i det rige Danmark, og at vi tør formulere en solidarisk politik for hele befolkningen - men først

og fremmest for de svageste. Dét er nemlig en ægte fornyelse i dansk politik!" (Socialdemokratiets hjemmeside).

Helle Thorning-Schmidt var klogere: "Vi kan også vælge en anden vej. Vi kan udstikke en ny retning for Socialdemokraterne, der kan skabe et stærkt modspil til regeringen, vende udviklingen og bringe os ny optimisme og fremgang. Det er derfor, jeg stiller op til formandsposten."

Skyldes sejren, at hun ved, at betydninger skal forhandles på plads? Politiske kommentatorer rystede på hovedet af valget af uerfarne Helle Thorning-Schmidt. De satte fokus på, at hun svigtede partiets linje og fortolkede hendes forhandlingsvenlige linje om kommunalreformen og hendes anbefalinger på efterlønsområdet som mangel på holdninger og værdier. Men hun forstod det væsentligste i politisk kommunikation: at intet er sikkert.

Frank Jensen antog, at alle socialdemokrater forstod ordene 'solidaritet', 'velfærd', 'ulighed' og 'retfærdighed' ens, og at de var synonyme med 'socialdemokrati'.

Spørgsmåls og svars logik

Kommunikation og sprogbrug er underkastet spørgsmålets og svarets logik, siger Hans-Georg Gardamer i Sandhed og metode. Det sagte giver kun mening, når det opfattes som svar på eksisterende spørgsmål. På samme måde som ords betydninger ikke findes i forvejen, men opstår i møder mellem mennesker. Helle Thorning-Schmidt sagde fra talerstolen under formandskampen, at hun ville slå Anders Fogh Rasmussen ved næste folketingsvalg.

Frank Jensen troede, at hans tilhængere skulle hygge sig med traditionel ideologi. Frank Jensen skal dog ikke sammenlignes med Partibosserne fra 1984, men Helle Thorning-Schmidt var bare bedre til at forstå politisk kommunikation.

53 procent af socialdemokraterne valgte Helle Thorning-Schmidt som formand, og ifølge meningsmålingerne bakker et stort antal danskere hende op. Hun blev valgt, fordi hun, som Anders Fogh Rasmussen for fire år siden, har forstået den konkrete situations indflydelse i politisk kommunikation. Det er ikke en ideologisk linje blot, der skaber fremgang, men hvordan politikerne fremtræder som personer i forskellige kommunikationssituationer.

Mange forskere har beskrevet kommunikation ved hjælp af overskuelige tommelfingerregler. Men kommunikation er ikke 'tanke-transport', kommunikation handler om møder mellem levende mennesker, altid præget af de personer, der kommunikerer og den situation, de gør det i. Mediekampene mellem Frank Jensen og Helle Thorning-Schmidt, og siden hen det indledte opgør mellem Anders Fogh Rasmussen og Helle Thorning-Schmidt, handler om at fremtræde bedst i en situation - over for den anden.

Dialog virker

Politisk kommunikation er underlagt samme vilkår som den hverdagskommunikation, vi kender til hudløshed. Vi har som sprogbrugere en stor viden om sprogbrug. Uden denne viden, er sproglig kommunikation en umulig opgave for os. Den viden er uløseligt forbundet med vores opfattelse af verden. Vi er bare ikke vant til at formulere den.

Faktisk er det ganske umuligt for os, da vores viden om sprogbrug og kommunikation hører

hjemme i lavbevidstheden, som sprogpsykologen Lars Henriksen skriver i sin artikel "Sprogparanoia" i den nye bog *På sporet af sprogpsykologi*. At beherske et sprog, ens eget modersmål eller et andet sprog, handler om at kunne bruge det uden at tænke på regler. Af selv samme grund bliver vi voldsomt irriterede over stavefejl, fordi de forkerte ord tvinger sproget frem fra sit skjul. Sproget vil nemlig overses, har Louis Hjelmslev sagt.

Hvis politiske kommentatorer et øjeblik havde sluppet deres politiske viden og lyttet til Helle Thorning-Schmidt som almindelige sprogbrugere, havde de oplevet at hun virker, fordi hun går i dialog - med vælgerne, situationen og de andre politikere. Det var og bliver altafgørende for Helle Thorning-Schmidts gennemslagskraft, at hun fremstår som en moderne og stærk person, der kan slå Anders Fogh - snarere end en velbevandret politiker. Som ung, kvindelig politiker står hun for en nødvendig fornyelse i Socialdemokratiet. Folk vil gerne tro på stærke ledere. Det hjælper ikke at 'flinke Frank' stiller sig op og siger: 'Jeg kan overvinde Anders Fogh'. Det kan han ikke. Det kræver et cool ansigt og en stærk kropsholdning at få folk til at tro på det, man siger.

Nonverbal

Det er kroppe og udstråling der overbeviser og giver det sagte kraft - og dermed får det sidste ord, ikke sproget. Hvis vi tænker over det, ved vi det godt, og kan alle komme med

eksempler på det.

Sprogpsykolog Billy Adamsen har beskrevet situationens betydning



for politisk kommunikation med henvisning til Charlie Chaplins berømte film Diktatoren (1940). Hitler, der spilles af Chaplin, indretter de fysiske elementer i den situation, hvor han skal tale med Mussolini-figuren på en sådan måde, at han i forhold til Mussolini konstant fremstår højere, større og stærkere. Mussolinis stol bliver for eksempel gjort mindre end hans. Ved at omarrangere situationens rammer, opnår han både verbal og ikkeverbal dominans, skriver Billy Adamsen i bogen Sprogpsykologi.

Det er det, vi vil frem til her. Det er ikke lige meget, hvem der gør hvad og hvordan. Når Chaplin som Hitler ændrer situationens forhold til egen gunst, illustrerer han forholdet mellem verbal og nonverbal kommunikation; at den nonverbale kommunikation nok er vigtigere end den verbale. Sprog er blot sprog. Og det virker åndssvagt, når Mussolini sidder og bralrer fra en lille bitte stol.

Det virkede utroværdigt, når Frank Jensen sagde, at "Socialdemokratiet er et stærkt parti", og "vi skal holde fast i traditionen" - i samme åndedrag. Helle er måske ikke en så erfaren politiker, men hun har forstået situationens krav, og hun forstår at kommunikere den dynamik og styrke, der er brug for i politisk kommunikation. Med hele sit væsen forstår hun at sætte sig igennem, og har indtil videre succes med at save benene af sine udfordreres stole. For hun kan.

Det forhold, at Helle Thorning-Schmidt har givet bedre svar på situationens krav, har ifølge vores vurdering spillet en vigtig rolle for hendes hurtige succes. Vi opfatter hendes kommunikation og fremtræden som ubesværet og dynamisk.

Tales fra magten

Politik er meget andet end kommunikation, alligevel er kommunikationen mellem politi-

kere og folket altafgørende for, hvordan de politiske budskaber bliver modtaget. Anders Fogh Rasmussen ved godt, at politik handler om evnen til at kommunikere, og han skal tales fra magten.

Det er ikke de sprogkyndige, der bestemmer, hvad 'sproget' er, og det er ikke politiske kommentatorer, der vælger formandskandidater. Det er almindelige mennesker i det demokratiske samfund, der bestemmer

Vi engagerer os i kommunikationen, fordi den fører til noget, nemlig resultater, de afgøres ikke på forhånd, men skal forhandles på plads af konkrete personer i konkrete situationer.

Det er en fejlantagelse, at sprog- og kommunikationsforskere formodes at vide mere om sprog og kommunikation end almindelige sprogbrugere. Og det er et problem, at eksperter undervurderer lægmandsviden om sprog. Det er ikke de sprogkyndige, der bestemmer, hvad 'sproget' er, og det er ikke politiske kommentatorer, der vælger formandskandidater. Det er almindelige mennesker i det demokratiske samfund, der bestemmer, og de kan, som Churchill har sagt, ikke alle snydes hele tiden. De ved, hvad der virker.

Hvad Frank Jensen ikke indså i tide var, at ordet 'socialdemokrati' ikke har en fast betydning, men at den aktuelle politiske situations krav er, at den forhandles på plads. Helle Thorning-Schmidt derimod har formået at tage diskussionen op omkring indholdet af en række centrale 'nysprogs'-ord så som socialdemokrati, velfærdssamfundet, o.a. Det er den sprogpsykologiske diagnose, vi stiller. **S**

Artiklen blev første gang bragt i Information den 28. maj 2005 i forbindelse med formandsvalget i Socialdemokratiet.



"forord"

CPS (Center for Policy Studies) -
2008 Lexicon: A Guide to Contemporary Newspeak

af Jill Kirby, direktør for CPS

oversat af Bent Holshagen Hemmingsen

"Politisk sprog må hovedsagelig udgøre eufemismer, spørgsmålstrækkeri og lutter tågesnak."

George Orwell, "Politics and the English Language"

Politikere har altid manipuleret med sproget, ofte motiveret af ønsket om at skabe en fornemmelse af virksomhed og drivkraft, for derfor at retfærdiggøre deres væren. Og bureaukratiets sprog har længe sørget for en belejlig tilsløring af regeringens handling, eller mangel på samme.

Men New Labour partiet har taget det slør til nye højder. I sit ønske om at blive opfattet som løsende ethvert problem, og med den grandiose udvidelse af dens instrumenter for offentlige affærer, har denne regering – enten velvidende eller uafvidende – sløret linjerne mellem ord og handling. At tale om et problem er blevet tilsvarende, at gøre noget ved det. Nysprog er blomstret som resultat.

Som dette leksikon demonstrerer, er eufemismer, undvigelse og vaghed blevet dominerende i regeringens meddelelser, ministreres taler og enhver form for publikation fra regerings side. Dette er mere end et overfladisk strids-emne vedrørende kommunikation. Velkendte ord er i mange fald blevet drænet for deres oprindelige indhold. Andre er kommet til at betyde det modsatte. Denne korrumpning af sprog har inficeret alle politiske partier, er

endemisk i offentlige kanaler og spredes hurtigt ind i medierne.


Samtidig nysprog er en faretruende blanding af management-snak (strategic framework, benchmark, best practice), terapeut-termer (holisme, empowerment, closure) og postmodernisme (narrativ, kulturelle skift, "sandhed"). Resultatet er alt for ofte forvildelsens faldgrube.

Udover, at skabe luftspejlinger af succes, hvor lidt eller intet er opnået, så kan nysprog være et opportunt asyl fra vanskelige stridsemner. F.eks. henviser ordet 'migrant' ikke længere til en person, der forlader landet, eller flytter fra sted til sted, men til en person, der kommer for at bo her. At undgå ordet "immigrant", hjælper til at tilsløre de politiske problemer forbundet med tilstrømningen af store antal nye indbyggere. Børn, der ikke længer bor sammen med deres familier, kaldes officielt (og ubehændigt) for "eftersete børn", trods at beviser peger på at sådanne børn er mindst tilbøjelige til at blive passet anstændigt. "Institutionel" er blevet en pejorativ term, der denotere uafvidende fordom ("institutionel racisme") frem for genkendelse af set etablerede, generelt positive værdier. Brug af tilsløring forstuer vores evne til at diskutere emner åbent; det sår også forvirring og hindrer praktiske løsninger. For at citere Orwells essay igen:

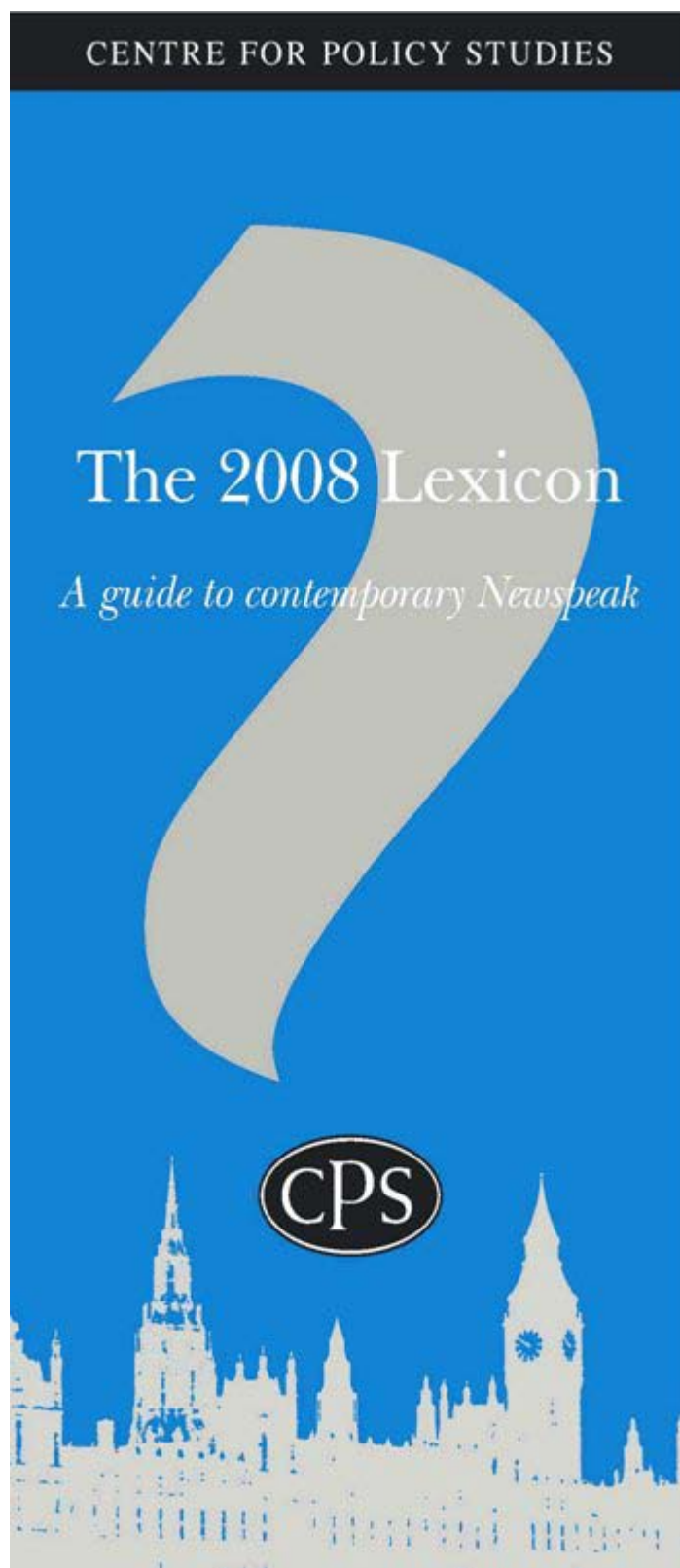
"Hvis tanker korrupperer sprog, kan sprog også korrumpere tanker."

Nysprog gør også folk apatiske overfor muligheder for bedre styre. I deres bliven mere kyniske vedrørende politikernes evne til at mene hvad de siger, er de stemmeberettigede tilbøjelige til at møde alle ytringer fra det offentlige med foragt.

Formålet med dette leksikon er ikke at avle mere skepsis, men derimod at vække et stræben efter tydelig tale hos politikere, og at opfordre dens læsere til at tænke sig om en gang til, før den adopterer – og ved det accepterer – nysprog.

Den stiler ganske enkelt også imod at beværte og stimulere yderlige bidrag til fremtidige udgaver. Kommentarer og bidrag er yderst velkomne. Skriv venligst med flere idéer til Center for Policy Studies, 57 Tufton Street, London SW1p 3QL, eller e-mail til lexicon@cps.org.uk 

Jill Kirby
Direktør
December 2007



Bogtips "Nysprog"



af Ida Bennicke
BA i litteraturvidenskab & stud.mag. i
sprogpsykologi

Nysprog nu (2006)

Gerda Thestum Leffers (red.)

Forlag: Modersmål-Selskabet og C.A.
Reitzels Forlag



En række forfattere har bidraget til denne antologi med forskellige faglige synsvinkler på nysprog – deriblandt retorik-professor Christian Kock og journalist Clement Kjersgaard. Bogen er inspireret af George Orwells roman *1984* og behandler nysprog i bred forstand. Emnerne strækker sig fra 'ældre-sprog' over 'Ænglish', dvs. angloficeringen af dansk, til manipulerende politisk sprogbrug. *Nysprog nu* er ifølge forordet tænkt som et oplæg til en debat om den sproglige sløvhed, der ifølge bogens redaktion har indfundet sig i vores samfund.

The New Doublespeak - Why No One Knows What Anyone's Saying Anymore (1996), *Doublespeak Defined - Cut Through the Bull**** and Get the Point!* (1999)
William Lutz

Forlag: HarperCollins Publishers



Professor William Lutz er noget nær en guru i den amerikanske debat om nysprog og dob-

belttale. I sine bøger og som redaktør på magasinet *Quarterly Review of Doublespeak* gransker han nådesløst sprogbrugen på bl.a. den politiske scene i USA. I en populærvidenskabelig jargon og med skarpe eksempler og punchlines, der sætter sagen på spidsen, dekonstruerer Lutz spindoktorer og andet godfolks bestræbelser på at pynte på sandheden.

1984 (1948)

George Orwell

Udgivet af blandt andre Gyldendal



Begrebet 'nysprog' har sin oprindelse i forfatteren George Orwells berømte roman *1984*, der trods sine 60 år er et tilbagevendende skræmme-eksempel på, hvor galt det kan gå, når sproget bliver et redskab for magt og manipulation. Orwell tegner et dystopisk billede af et totalitært overvågningssamfund, hvor det enevældige parti Engsoc indfører nysprog som et redskab til at kontrollere befolkningens tanker og indoktrinere den med partiets verdenssyn. Det ligger implicit i fortællingen, at sproget er determinerende for tanken; ved at ændre på ordene kan man ændre på menneskets opfattelse af det, de beskriver.

I et appendiks til romanen forklares reglerne for nysprog. Det er i sig selv interessant læsning, og nye læsere kan med fordel gennemgå det, inden de kaster sig ud i Orwells foruroligende fremtidsvision.

Politics and the English Language (1946)

George Orwell

Essayet kan downloades på:

http://www.orwell.ru/library/essays/politics/english/e_polit

I essayet *Politics and the English Language* fra 1946 formulerer Orwell nogle af de tanker, der går forud for *1984*. Her begræder han det engelske sprogs tilstand og påpeger, at det er en medvirkende årsag til det politiske kaos i tiden. Orwell giver eksempler på forskellige politike-

res måde at formulere sig på og fremhæver hvilke sproglige virkemidler, der medfører uklar tale, bl.a. døde metaforer, prætentios sprogbrug og meningsløse ord. Men han giver også råd til, hvordan man undgår en sprogbrug fyldt af klicheer og ligegyldigheder, og foreslår, at et skridt på vejen mod et bedre politisk klima er at starte i 'den verbale ende'.

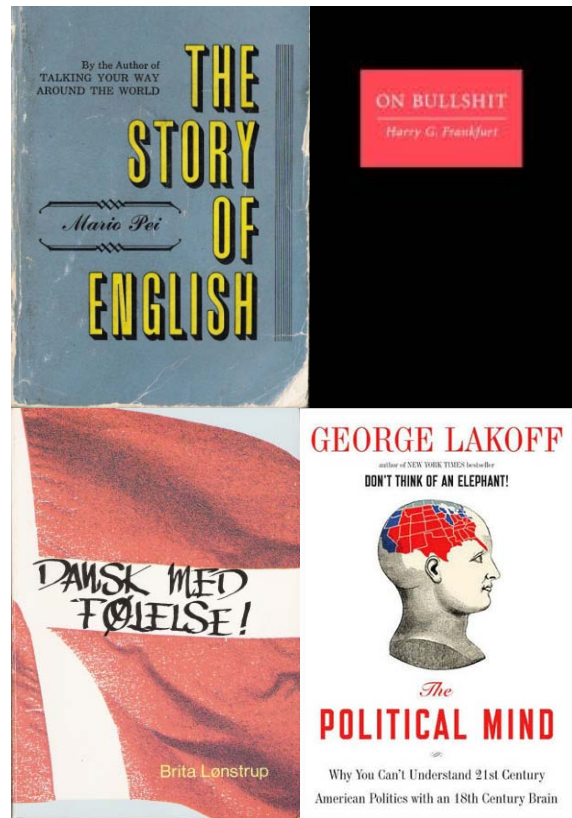
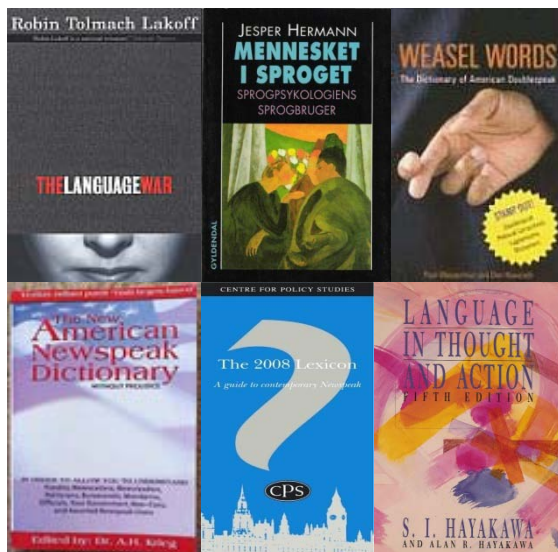
Don't think of an elephant (2004)

George Lakoff

Forlag: Chelsea Green Publishing Company



Der findes efterhånden et væld af litteratur om 'spin', som er tæt knyttet til emnet nysprog. Det kan anbefales at bruge et par timer på sprog- og kognitionsforsker George Lakoffs *Don't think of an elephant*, der er både underholdende og inspirerende. Bogen er skrevet til de amerikanske liberale demokrater som en håndbog i, hvordan de kan genvinde debatten ved at *frame* deres politiske budskaber i overensstemmelse med de rigtige værdier, således at deres politik og værdier fremstår som *common sense* for vælgerne. **S**



Øvrige anbefalinger:

Robin Tolmach Lakoff (2001): *The Language War*. University of California Press.

Jesper Hermann (1992): *Mennesket i sproget*. Gyldendal.

Wasserman & Hausrath (2006): *Weasel Words*. Capital Books, inc.

A. H. Krieg (2005): *The New American Newspeak Dictionary*.

a2zpublications.

CPS (2008): *The 2008 Lexicon - A Guide to Contemporary Newspeak*. Centre for Policy Studies.

Samuel I. Hayakawa (1978): *Language in Thought & Action*. Harcourt, Brace & Jovanovich.

Mario Pei (1965): *The Story of English Language*. Fawcett Premier.

Harry G. Frankfurt (2005): *On Bullshit*. Princeton University press.

Britta Lønstrup (1990): *Dansk med følelse*. KLIM.

George Lakoff (2008): *The Political Mind*. Viking Adult.



Foredrag (27/11/08)

"Manipulation"

ved Klaus Kjøller

cand.mag. dansk & filosofi, studieleder & lektor

Torsdag d. 27. november havde FAFOS besøg af Klaus Kjøller, lektor og studieleder ved INSS for at tale om manipulation, hvordan fungerer det og ikke mindst hvordan man benytter sig af det. Udgangspunktet for foredraget var Kjølbers bog Manipulation - En håndbog. Målgruppen for bogen er den almindelige mand og kvinde. Kjøller vil gerne vise hvordan man griber det an, man allerede ved, så det bliver brugbart og populært. Vi der studerer sprog og kommunikation interesserer os for det teoretisk og analytisk, hvorimod 'almindelige' mennesker kun interesserer sig for hvad det skal bruges til.

Først og fremmest er det vigtigt at vide, at manipulation forekommer hele tiden. Men det vigtigt at holde sig for øje, at manipulation ikke skal forstås negativt, men blot er et redskab man bruger, til at udvælge hvad man vil sige, fx i en forhandling eller samtale, for at fremstille sin egen sag bedst muligt. Udvælgelsen er manipulation i sig selv, men samtidig nødvendig for at fx en samtale kan fungere, da det hverken er muligt (eller hensigtsmæssigt) at fortælle udtømmende om en sag hver gang.

- **image**, altså hvordan får man mest mulig troværdighed, sender signaler omgivelserne gerne vil have.

- **modstandertyper** (målgruppen).

Der er naturligvis flere niveauer indenfor kommunikation; psykologisk (individ til individ), netværk (hemmeligt netværk af organiserede individer), organisatorisk (officielle systemer).

Image består af dyderne ærlighed, idealisme og stabilitet/identitet, der tilsammen skaber troværdighed. Ærlighed kræver at du har de rigtige følelser, som er dem du har brug for i situationen. Ærlighed er altså et påtaget begreb, som du bruger til at komme til at virke troværdig. I praksis ligger ærlighed et sted mellem total åbenhed og lodret løgn. De to poler udgøres af minimumsdirektivet (sig aldrig noget der strider mod kendsgerningerne) og maksimumsdirektivet (sig aldrig mere end formålstjenesteligt).

I forhold til følelser, så kan kroppen styres effektivt med følelser. Ligeledes er der en række regler man kan bruge for at fremstå "godt manipulerende". Her kommer de forskellige modstandertyper ind i billedet. I enhver kommunikationssituation, er man naturligvis nødt til at forholde sig til sin modstander. Og har man lav troværdighed, kan man godt højne den, fx ved at hylde de værdier du har tilfældes med din modstander. Et råd man også finder i retorikken. Og så er det vigtigt at huske at manipulation er ikke envejs, det går begge veje. Din modstander vil helt sikkert også forsøge at manipulere med dig. **S**



ISBN 13: 9788721029555

2. Udgave, 2. Oplag

Trykt i: 2007

333 Sider

Udgivelsesdato: 30/04-2007

Første udgivelses år: 2007

Sprog: Dansk

Udgivelsesland: Danmark

Forlag: Borgen



"Nyt fra Fafos"

af Katrine Bergh Andersen
BA i lingvistik & stud.mag. i
sprogpsykologi


Siden sidste udgave af Spindet i maj har der ikke været så mange aktiviteter pga. sommerferien, men der er da alligevel sket lidt.

I oktober var det tid til den årlige generalforsamling. Den bød på en hel del genvalg til de forskellige poster, kun kassererposten har skiftet hænder. Derudover kunne vi med glæde vælge et nyt medlem ind i bestyrelsen. Velkommen til Bent H. Hemmingsen!

Bestyrelsen består nu af: Anne M. K. Forman, Bent H. Hemmingsen, Charlotte Borg (kasserer), Kirsten Lindemark (næstformand), Louise Olsen, Nina Fabricius-Bjerre, Sune Rask (redaktør) og undertegnede (formand). Referatet fra generalforsamlingen kan læses på vores forum på www.groupcare.dk.

Vi havde torsdag den 27. november en interessant temaaften med Klaus Kjøller om manipulation. Foredraget var på baggrund af Klaus Kjølbers bog af samme navn. Til dem der gerne vil have genopfrisket pointerne eller ikke kunne komme, kan referatet af temaaftenen læses her i Spindet.

Fafos er i fuld gang med at planlægge den årlige julefrokost den 19. december. Vi håber at se rigtig mange til en hyggelig aften!

Alle henvendelser faglige som studie-relaterede kan sendes til fagligtforum@gmail.com. Gode idéer og spørgsmål modtages også gerne. Med ønsket om en god fremtid for Fafos. 

Katrine Bergh Andersen, formand for Fafos

FAFOS

FAFOS står for Fagligt Forum for Sprogpsykologi og er en forening, der danner ramme om forskellige faglige og sociale aktiviteter på sprogpsykologi. FAFOS er med til at skabe et netværk for studerende, undervisere og færdiguddannede på sprogpsykologi.

FAFOS står for udgivelsen af tidskriftet Spindet og arrangerer temaaftener med forskellige foredragsholdere, specialedage for studerende, julefrokost på sprogpsykologi og meget mere.

Da sprogpsykologi ikke har et fagråd, varetager FAFOS de opgaver, som et fagråd ellers ville tage sig af. Studerende kan henvende sig til bestyrelsen i FAFOS på mailadressen fagligtforum@gmail.com vedrørende faglige anliggender og problemer.

Foreningens medlemmer består af nuværende og tidligere studerende på sprogpsykologi, undervisere samt alle med interesse for sprogpsykologi.

Medlemskab

Det er gratis at være medlem af FAFOS. Alle med interesse for sprogpsykologi kan blive medlem af foreningen.

FAFOS er organiseret på Groupcare, og vi kommunikerer hovedsageligt via e-mail.

Som medlem får du tilsendt foreningens tidsskrift Spindet via mail. Spindet indeholder faglige artikler og nyheder fra studiet.

Desuden vil du løbende modtage information via vores mailingliste om arrangementer på sprogpsykologi af både faglig og social karakter. Det kan være temaaftener og specialedage, semester-introduktion og julefrokost. Vil du også være med? Send os en mail.

"Godt dansk"

af Peder Skyum-Nielsen

Professor, dr. phil. & ph.d., SDU



anmeldt af Sune Rask

BA i lingvistik & retorik
& stud.mag. i sprogpsykologi**Godt Dansk?**

Hvad er godt dansk sprog i dag? Det spørgsmål kan man finde på bagsiden af bogen *Godt Dansk*, som samtidig hævder at give dig svarene. Bogen henvender sig *til enhver, der ønsker – professionelt eller personligt – at blive bedre til at tale og skrive dansk*. Det må siges at være en ret udefinerbar målgruppe, og måske derfor, har bogen også svært ved at leve op sin egen målsætning. Det er svært at skrive en bog der henvender sig både til den professionelle, og den, der blot vil forbedre sine evner ud i tale- og skrivekunsten. Og hvem er den professionelle? Der kan der i hvert fald også være stor forskel på.

Og konklusionen er klar: ... *når betydningen skifter, kan det gå galt*. Jo tak, jeg forestiller mig den professionelle, næsten ikke kan vente med at bladre videre til næste side, for at få flere guld-korn...

Peder Skyum-Nielsen lægger ud et meget langt kapitel om sætningen. Kapitlet er vel-skrevet, og der er gode eksempler og øvelser. Det lyder jo umiddelbart meget godt alt sammen. Men det meste af kapitlet burde være ret åbenlyst for den professionelle, hvis vi antager, at det ikke er første gang den professionelle læser en tekst om, hvordan man opbygger en sætning. For den ikke-professionelle, kan der til gengæld være godt at hente. Men der er

ikke nogen svar til de mange øvelser, så man kan ikke tjekke om man egentlig har forstået det. Og dem der har brug for at lave øvelserne, har formentlig også brug at kunne tjekke svarene.

Ole Meisner har skrevet kapitlet *Ordoalget*. Første del handler om ords betydninger, herunder betydningsforskydninger, jf. en bjørnetjeneste, der både kan betyde en velment tjeneste, der gør mere skade end gavn, samt en stor tjeneste (vist nok fordi bjørnen er et stort dyr...). Og konklusionen er klar: ... *når betydningen skifter, kan det gå galt*. Jo tak, jeg forestiller mig den professionelle, næsten ikke kan vente med at bladre videre til næste side, for at få flere guld-korn...

Afsnittet om ordarkæologi har en vigtig pointe. Og jeg er helt enig i at det ville være frygteligt, hvis fremtidens unge ikke kan tyde fortidens litteratur. Men det må være skolens opgave at lære om fortidens litteratur og lydlige vaner (sprog), som en del af den almene uddannelse – og dannelse. Men vi kan ikke – og skal ikke – bestemme hvilke ord folk bruger. Det er (ord)tyranni, og som den danske sprogforsker Otto Jespersen skrev, så eksisterer ord og betydninger "ikke i og for sig uden for Mennesket, men kun i det Øjeblik de tænkes og siges" (Otto Jespersen 1905). Men listen over 'glemte' ord er i det mindste sjov at læse.

Ole Meisner er sur. Sur over at nogle bruger ord som han ikke synes om. Det kan man læse i kapitlet *Haderen*. For det er helt ok at hade ord. Og Meisner fortæller dig ovenikøbet hvilke ord du godt må hade. Til det har jeg blot at sige: Jeg behøver ikke nogen gammel mand (eller nogen andre for den sags skyld) til at fortælle mig hvilke ord jeg må bruge.


Kapitlet *Billedet* er sådan set spændende nok. Jeg ved bare ikke helt hvad jeg skal bruge det til. Men med den ret brede målgruppe bogen

skulle henvende sig til, så er det sikkert nogen, der kunne få noget ud af det. Det samme kan siges om kapitlet *Artiklen*. Men de er da noget af de bedre i bogen.

Nu har jeg hevet nogen ting frem fra de første kapitler. Jeg vil ikke systematisk gennemgå alle kapitlerne her, det vil blive alt for lange. Specielt fordi bogen er alt for lang. Den udgave jeg har er 1. udgave, 2. let reviderede oplag. Skulle det blive til flere udgaver eller oplag, vil jeg foreslå at forfatterne stifter bekendtskab med Rudyard Kipling, eller nærmere udsætter deres tekst for Kipling, dvs. at slette alt overflødig stof. Det tror jeg bogen ville have godt af.

Skulle det blive til flere udgaver eller oplag, vil jeg foreslå at forfatterne stifter bekendtskab med Rudyard Kipling, eller nærmere udsætter deres tekst for Kipling, dvs. at slette alt overflødig stof. Det tror jeg bogen ville have godt af.

Er det så ikke noget i bogen der kan bruges til noget? Jo, øvelserne er faktisk meget fine, og her er der måske noget for den professionelle, hvis den professionelle er en der underviser andre i skriftlig og mundtlig formidling. Ikke for at lave dem selv, men som inspiration til øvelser på kurser og lignende. De manglede svar i kapitlet *Sætningen* må den professionelle selv klare, men det burde den professionelle også kunne...

Godt Dansk (2008): af Peder Skyum-Nielsen (red.), med bidrag af Ebbe Grundwald, lektor i mediesprog ved Syddansk Universitet, og Ole Meisner, journalist og intern sprogkonsulent ved DR Nyheder. Udgivet af Syddansk Universitetsforlag. 



Forfatter: Peder Skyum-Nielsen
 Med bidrag af: Ebbe Grundwald & Ole Meisner
 Diverse info: med kapitler af Ebbe Grundwald og Ole Meisner
 Udgivet af: DR og Syddansk Universitetsforlag

ISBN 13: 9788778389008

1. Udgave

1. Oplag

Trykt i: 2008

Indbinding: Hæftet

464 Sider

Udgivelsesdato: 11/04-2008

Første udgivelses år: 2008

Sprog: Dansk

Originaludgavens sprog: Dansk

Udgivelsesland: Danmark

Forlag: DR Syddansk Universitetsforlag



"Hvad er sprogpsykologi?"

af Hanne-Pernille Stax

Adjunkt, MA i sprogpsykologi, Ph. D.

Det er jo et godt spørgsmål med mange gode svar. På falderebet vil jeg gerne komme med et par bud fra mit liv og virke på studiet.

Da jeg selv tog mit første udbud var vi 4 studerende. Sprogpsykologi var en lille salonagtig klub med VIP besøg af Zinkernagel og den slags. Her kunne man sætte sin egen dagsorden. Men en tendens til at definere faget som "os imod alle de andre" betød at det var et lidt ensomt sted at være.

Mit speciale blev derfor en ud-af-huset ekspedition til Socialforskningsinstituttet hvor jeg bragte sprogpsykologien i spil over for interaktion i spørgeskema-interview. Forståelse i standardiseret interaktion blev "min ting" og sprogpsykologien en anvendt videnskab som kunne informere udforskning og tilrettelæggelse af interaktion i professionel praksis. Med sprogpsykologien kunne jeg noget – sammen med "de andre".

Da jeg så selv blev underviser åbnede vi tilvalgsstudiet - og så fik vi mange studerende der også ville være med. Og sprogpsykologi blev noget andet og mere i kraft af dem og de forskellige svar de fandt undervejs.

P.t. er sprogpsykologi et meget stort "småfag" med MANGE forskellige studerende med forskellige interesser og vinkler på spørgsmål om sense-making. Her er ikke plads til ensretning og jeg ser ingen perspektiver i dikotomiske skel mellem rigtige og forkerte sprogsyn og tilgange, mellem mikro og makro, sprogpsykologi og (psyko)lingvistik, dialogisme og monologisme, integration og segregation, kontekst og dekontekstualisering, kognitivismen og interaktionisme, Lakoff, Linell eller Løgstrup, Saussure, Schegloff, Gardamer, Goffman, Gumperz, Habermas, Harris, Heritage, James, Jefferson eller Naur.

For mig er sprogpsykologiens ypperste kendetegn en reflekteret åbenhed mht. at anerkende og sammentænke kognitive, sociokulturelle og lokalt interaktionelle perspektiver på menneskers sense-making - for at blive klogere på hvordan vi gør os forståelige og forstår vores omverden, hinanden og os selv. Og det er da et studie værd!

Jeg synes at jeg forlader et frodigt, spændende og velsmurt studie. Og jeg er stolt af at have været en central kraft i studiets udvikling frem til nu. Det er med glæde at jeg nu går fra noget der er godt til noget som jeg håber bliver endnu bedre ☺. Men jeg kommer til at savne "mit" studie, "mine" udbud og alle jer der har været "mine" studerende undervejs.

Pænt farvel og tak for denne gang. S

Hanne-Pernille Stax færdiggjorde sit overbygningsstudium i sprogpsykologi og oversætningsvidenskab i 1996. Herefter fungerede hun siden 1997 som ekstern lektor på audiologopædi og sprogpsykologi. Hun blev siden ansat som amanuensis ved sprogpsykologi 2002 og siden som adjunkt i 2004. Hun har senest undervist på faget i kurserne "Oversigt over sprogpsykologiske genstandsområder" og "Interaktion i professionel praksis".



"Sprogpsykologisk Håndværker"

af Marie Brocks

BA i lingvistik & stud.mag. i sprogpsykologi

Jura. Teologi. Dansk. Statskundskab. Sprogpsykologi. Fra hvert af disse fag kommer studerende med en dybdegående og specialiseret viden. Noter jer ordet 'viden'. På Journalisthøjskolens tillægsuddannelse lærer man en 'færdighed'. En færdighed, som kommer i brug, når den specialiserede viden skal formidles. Listen med studieretninger og faglige baggrunde kunne forlænges med en halv spalte, hvis samtlige 24 kandidatstuderende på tillægsuddannelsen fik lov at præsentere sig. Alle er de på uddannelsen af mere eller mindre samme grund: De vil blive bedre til at formidle deres faglighed.

At skærpe sin faglighed

"Ja, jeg læser sprogpsykologi. Det er sådan noget formidlingsmæssigt noget. Altså om kommunikation. Det er lidt svært at forklare..." Mange sprogpsykologistuderende vil nikke genkendende til situationen. Den samme erfaring har Anja Madsen Kvols fra sin studietid på Generel Pædagogik (DPU). Men et semester på Tillægsuddannelsen på Journalisthøjskolen tvang hende til at konkretisere sin faglige baggrund. Anja blev i efteråret 2007 kastet ud i faglig formidling og journalistik sammen med 23 andre kandidatstuderende fra så forskellige studieretninger som økonomi og æstetik og kunst. Men selv om miljøet er tværfagligt, skærper man sin egen faglighed, fortæller Anja: "Man lærer meget om sig selv og sit eget fag. Man skal eksplicitere sig. De andre ved ikke, hvad det er, man kan. De kender ikke faget".

Fokus på proces

Som freelance-konsulent arbejder Anja i dag med fagbogsudgivelser og andre publikationer. Her kommer tillægsuddannelsen hende til

hjælp i forhold til tekst, struktur, formuleringer og brug af sprog generelt. Og så har hun lært at håndtere, når blyanten ikke skriver. At skrive er en proces. At komme fra idé til artikel kræver mange trin, hvilket Anja igennem de 13 uger på Tillægsuddannelsen har taget med sig ud i den virkelige verden. "På universitetet har man et par fag på et semester, som skal ende med en opgave eller eksamen. Hvordan trinene er fra semesterstart til eksamen er noget, man selv skal finde ud af. Sådan er det ikke på Tillægsuddannelsen. Her er feedback for eksempel en vigtig del af at blive bedre til at skrive," siger Anja.

Tættere på virkeligheden

Tillægsuddannelsen tager udfordringen op og forsøger at få kandidatstuderende til at blive gode faglige formidlere - noget der bliver mere og mere brug for, konstaterer Anja.

"Ja, jeg læser sprogpsykologi. Det er sådan noget formidlingsmæssigt noget. Altså om kommunikation. Det er lidt svært at forklare..."

"Jeg har lært at skrive op imod konkrete eksempler ud fra tanken om, at virkeligheden er konkret. Jeg har lært at tage fat i noget, der eksisterer, når jeg skriver. På den måde adskiller uddannelsen sig meget fra universitetet, hvor vi skrev om noget, der svævede - noget abstrakt," siger Anja, der i dag er selvstændig freelance-konsulent.

Ud over at undgå verbalsubstantiver og passivkonstruktioner giver Tillægsuddannelsen mulighed for at øve sig i at skrive med øje for vinkling, research, interviewteknik og sproglig forenkling. Og man lærer at arbejde med deadline og mødepligt - noget Anja ser som en fordel: "At arbejde med deadlines er et opdrag.

Og det virker. Det minder om virkeligheden," siger Anja.

Og i den virkelighed kan det ofte være nyttigt at kunne et håndværk som faglig formidling for at dele ud af sin specialiserede viden. **S**

"Jeg valgte at tage Tillægsuddannelsen på Journalisthøjskolen, fordi jeg altid har haft fokus på sprog i mit studie. Med en bachelor i lingvistik, tilvalg på Sproglig Rådgivning og virksomhedsretorik og en overbygning i sprogpsykologi har alt drejet sig om sprog på en eller anden måde. Men jeg savnede selv at skrive. At arbejde med kommunikation og formidling kræver nemlig også, at man selv kan skrive. Det nytter ikke noget at kunne være kritisk over for andres tekster eller at kunne tilrettelægge formidling, hvis man ikke er skriftlig stærkt. Og den færdighed får jeg på Tillægsuddannelsen."

ANJA MADSEN KVOLS (faktaboks)

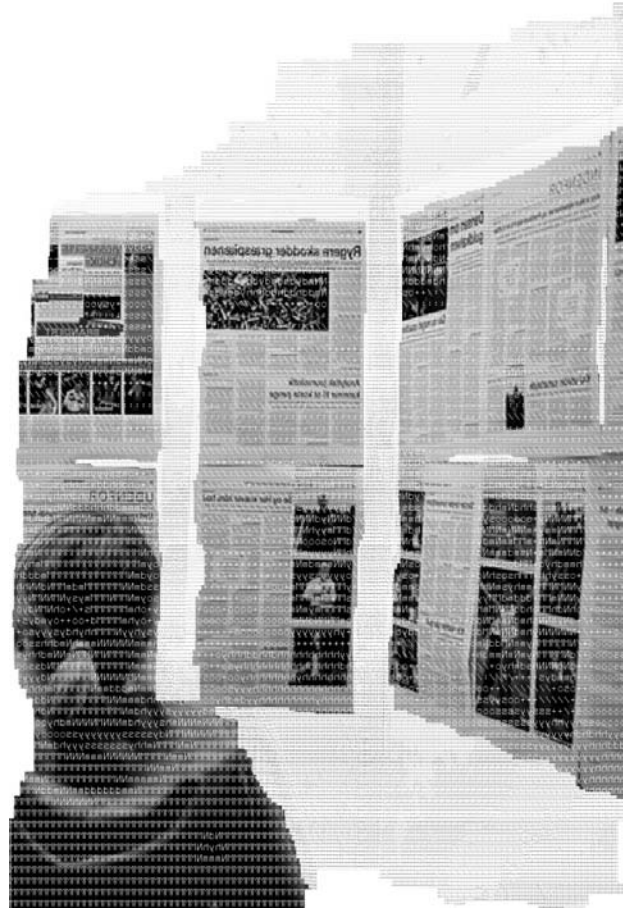
- Født 1977, mor til to børn.
- Uddannet folkeskolelærer.
- Tog overbygningen 'Generel Pædagogik' på DPU efter seks års arbejde som lærer.
- Arbejder i dag som freelance-konsulent på Fundera, en pædagogisk konsulentvirksomhed i Århus.

TILLÆGSUDDANNELSEN

Tillægsuddannelsen er Journalisthøjskolens tilbud til kandidatstuderende.

- Der bliver optaget 24 studerende hvert semester.
- Ca. 50 søger hvert semester.
- Der er ikke optagelsesprøve, men ansøgning.
- Uddannelsen giver ret til at benytte betegnelsen "faglig formidler".
- Alle på en kandidatuddannelse kan søge.

Se mere på www.djh.dk.



Årlige specialer

Line Brink Worsøe

Emma Mathilde Tordsson

"Fra person til patient: En narrativ analyse af fertilitetspatienters kommunikation."

(08/01/08)

Kan lånes

Louise Egeriis Kristensen

"Eksperters rolle og troværdighed i tv-nyheder – en undersøgelse af tv-nyhedsseeres opfattelse af eksperters troværdighed med særlig fokus på særlige troværdighedstræk."

(14/01/08)

Kan lånes

Susanne Seidentopf Jørgensen

"Informeret samtykke. Teoretisk og praktisk forståelse. En sprogpsykologisk tilgang til lægers og patienters begrebsforståelse."

(04/02/08)

Kan lånes

Henriette Caroline Bilberg

"Konstruktion af homoseksuelle identiteter: en sprogpsykologisk undersøgelse af konstruktionen af homoseksuelle identiteter i Pan-bladet."

(03/03/08)

Kan lånes

Louise Albrecht Olsen

"Hvordan kompetencegøres samfundet gennem sproget? En sprogpsykologisk analyse af kompetenceideologien."

(11/07/08)

Kan lånes

Christian Bergur Rubek Nielsen

"Er det muligt at anvende sprogpsykologiske indsigter som praktisk værktøj i en branding-proces? Branding via Storytelling. Sandwich show 2007."

(19/09/08)

Kan IKKE lånes

David Kristoffer Bagoly Grun

"Tale og skrift. En sprogpsykologisk analyse af monologisk sprogbrug."

(26/09/08)

Kan lånes

Maja Tinson

"Den virtuelle kultur. En undersøgelse af brugervenligheden på www.mik.dk."

(29/09/08)

Kan IKKE lånes

Camilla Schmidt Jensen &

Thinne Rasmussen

"Sproggabet. En sprogpsykologisk vinkel på formidling til tosprogede elever i 4. Og 5. klasse."

(30/09/08)

Kan lånes

Anette Scharling

"Kønsspecifik socialisering og konflikthåndtering hos de 10-12 årige. En undersøgelse af pigers og drenges forskellige diskussionsadfærd i forbindelse med klassediskussioner og konflikter."

(IKKE ØPLYST)

Kan IKKE lånes

Anna Ferslev

Historiefortælling i skriftlig formidling - En sprogpsykologisk belysning af historiefortællingens betydning for at fremme holdningsændringer hos danske forældre i forhold til at vælge en daginstitution med en høj andel tosprogede børn.

(IKKE ØPLYST)

Kan IKKE lånes

I næste nummer:

Tema om 'læringsstile i sprogpsykologisk perspektiv'

Skriver du speciale om læringsstile eller har du et spændende perspektiv på emnet, og ønsker du at viderebringe dine tanker i artikelform. Så skriv til Spindets redaktion i stedet for at brænde inde med dine idéer.

Sprogpsykologisk idé-dating

Har du en glimrende idé til en undersøgelse, en eksamensopgave eller et speciale, men mangler enten sparring eller en engageret samarbejdspartner. Så send os et kort udkast til din idé, og fortæl os lidt om hvad du håber på at finde.

Bogtips + Boganmeldelse

Tips til bøger, der er tema-relevante, og anmeldelse af en nyere udgivelse, som findes interessant sprogpsykologisk set.

Semesterkalender

Vi ønsker at bringe så mange som muligt af de begivenheder, være det (gæste-)forelæsninger, foredrag, tema-dage eller andre events, som kunne have interesse for de studerende på Sprogpsykologi. Skulle du ligge inde med informationer omkring sådanne, er du mere end hjertelig velkommen til at viderebringe nyheden til redaktionen.

Idéer og feedback

Er naturligvis altid velkommen.

Vi ses til februar

spindet.net
redak@spindet.net

Spindet